

C/7

Easy and Pleasant
LATIN CONVERSATIONS;
OR,
One Hundred and Forty-four
DIALOGUES
ON
COMMON SUBJECTS,
MORALS,
AND THE
First Part of the Roman History.

By DR. LANGE, of HALL, in SAXONY.

Republished by JOHN RYLAND,
Master of a Boarding School in Northampton.

FOR THE USE OF SCHOOLS.

L O N D O N:
Printed for EDWARD and CHARLES DILLY,
in the POULTRY.

MDCCLXIX.

RECOMMENDATION

O F

Dr. LANGE'S DIALOGUES.

ADVERTISEMENT.

THESE Dialogues were sent to me by Dr. John Erichson, a physician in Denmark, [together with his two sons, whom he was pleased to commit to my care:] they were composed by Dr. Lange, for the use of the celebrated school of Hall in Germany. Upon a frequent perusal of them, I found the subjects so well chosen for common Conversation, and Morals, and the first part of the Roman History, that I wished to have more copies of them, for the use of all my boys who are beginners in the Latin Tongue.— But how could this be done? There are none to be had in England: and it would be much trouble

iv A D V E R T I S E M E N T.

trouble and expence to send six hundred miles for a school-book.—Besides, they are bound up with Cellarius's large Vocabularium in Latin and German, the latter of which would be of no use to English boys; and the price would be increased to four or five shillings for each book.—I therefore determined to have the Dialogues reprinted in a little pocket volume, that all Masters of Latin Schools might have it in their power to put these Colloquies into the hands of their scholars, if they thought proper.—As the sentiments are good, the language extremely easy, and as we have not for common use any book of Dialogues between Cordery on the one hand and Terence on the other, I apprehend I shall not be censured for introducing these to the acquaintance of my countrymen and associates in the business of Education.

We have translated one hundred of the Dialogues into English; but upon mature deliberation, it was not judged proper to print the English with them: The Latin is

ADVERTISEMENT. V

so plain and easy, that after a boy has been one year at learning the language, he will, with a little help from his Teacher, go thro' this book with pleasure.

I have added a clear and pleasing view of the Pattern of the Four Conjugations of Regular Verbs, which I have found, by long experience, to be exceedingly useful and necessary to assist boys in a quick and ready recollection of any tense or person that the Master shall suddenly call for: This is of great service to lead boys into the very ground-work of conjugating; and every Teacher knows that it is a most useful exercise.

I have also given Twelve Axioms or fundamental Rules in Latin Syntax: they are the best I ever saw or expect to see: and indeed they are so good, that nothing can be imagined better. They contain the substance and spirit of near one hundred Rules in the common Latin Grammar. These Rules are

A

taken

vi A D V E R T I S E M E N T .

*taken from that very great and judicious
Grammariar Scioppius.*

*I beg leave to direct the Reader's attention
to the Essay on the Dignity and Usefulness of
Learning, which follows this Advertisement ;
and desire he would believe me to be a most
cordial Lover of my Country, and a zealous
Friend to Religion and Learning.*

JOHN RYLAND.

Northampton,
April 3. 1769.

JY 59

A PRE-

A
P R E F A C E
T O

Dr. LANGE's Dialogues.

To the YOUTH of the British Empire in Europe and America.

*On the Dignity and Usefulness of
Human Learning.*

L EARNING consists in a thorough knowledge of books and facts; in a just and accurate acquaintance with the characters of men, times and ages, ancient and modern; in a just search or investigation of the springs and causes of things, in order to explain the operations

rations of nature, the powers of man, and his connections with God, and with the universe : that we may point out, and always pursue the noblest ends of our eternal existence, and the best use of our capacities ; the highest relish of our enjoyments, and the best application of our faculties ; to polish and dignify our nature, and promote the honour of God, as the supreme source of existence, and the giver of every good gift.

I. *True Learning is true Humanity.*

An erect posture on two legs does not make a man. The beasts have limbs, senses, appetites, and some passions in common with man ; and whatever is common between men and beasts, can never be the essential, supreme property of man : Reason is his supreme attribute, and by Reason he must be characterized ; not Reason debauched, for this makes a man worse than a brute, but

but Reason refined : Reason rightly applied : and what is Learning, but Reason elevated and improved ?

II. *True Learning is true Politeness.*

The manners of the uncivilized nations, are rude and barbarous, savage and fierce ; their minds are void of right ideas of God and themselves, not softened by humanity ; and the consequence is, that they are wild in their whole behaviour, brutal in their appetites, and violent in their passions of rage, malice, and fury, boisterous in their whole conduct, without meaning, without principle, and destitute of every social virtue of the heart.

III. *True Learning inspires true
Courage.*

Courage is a rational firmness to bear attacks, resist all kinds of violence,

and with a deliberate resolution oppose, and endeavour to vanquish, our enemies. True Learning inspires the mind with fortitude, and gives it a rational firmness and magnanimity, that dares to meet any danger, and encounter any difficulty, at the call of conscience, honour, and duty, under the inspection of heaven, and animated by the goodness of providence.

IV. *True Learning promotes private Virtue and public Spirit.*

Solid Learning gives us clear ideas of the nature and eternal difference of good and evil, it purifies and strengthens the mind to discern the beauty of virtue, and the deformity of vice; and this leads us to detest the one, and admire and love the other. Public spirit is a fixed disposition to promote the safety, welfare, and honour of the country in which we were born, and the government under which we live. True Learning strength-

ens and improves this public spirit, and although it teaches us to consider ourselves as citizens of the world, and to love all mankind, yet it cherishes in us a peculiar love to our country, and a zeal for its solid glory and happiness.

*V. True Learning is a firm Support
in Adversity.*

An ignorant mind is a poor famished being, and for want of proper food must be always ranging from vanity to vanity, amongst the frivolous objects of fancy and appetite; and when these are all cut off by adversity, such a mind must turn in and devour itself with rage and despair, and at last be tormented to death with hunger, and yet never die. What a deplorable condition is this! for a soul to have no right ideas to entertain it in solitude, no good disposition to cheer itself in the gloomy season of adversity; which therefore, for want of knowledge

and ideal furniture, must be unhappy !
Such a mind is a deplorable spectacle,
and a real object of horror.

*VI. True Learning is true Riches, and
teaches the true Enjoyment of Riches.*

Riches consist in a sufficiency of good things for our real wants : true Learning teaches us to moderate our desires, to make a right estimate of our wants, and to possess a spirit of generous and philosophical moderation and satisfaction, with a competence : true Learning secures us from a boundless avarice, and a wild extravagance, luxury and profusion ; it teaches us to acquire the friendship of the wise and good, and gives us the sweet fruition of civil liberty and peace.

VII. True Learning is true Honour.

What is true honour, as we are the subject of it, but a noble and generous
2 scorn

scorn of acting wrong, and a firm purpose of doing every thing just, worthy, and good. Honour is an emanation of virtue.

Honour, as we are the object of it, is the esteem and approbation which wise and good men feel for our virtues, and express for our character and usefulness. Honour is the fame and renown of virtue. Honour, in both views of it, is acquired by sound Learning.

VIII. *True Learning promotes National Wealth and Power.*

Good education is more effectual in preserving order in society, than a multiplicity of laws. Sound Learning, diffused through the body of a people, will more increase national wealth and honour, than a pile of acts of parliament. Lord Bacon observes, that however the choice of preceptors has been neglected by moderns immersed in voluptuous indolence, the wisdom of the ancients always

ways made a just complaint that states were too busy with their laws, and too negligent in points of education—circa leges quidem nimium satagere circa educationem indiligentes esse. True Learning will brighten the splendour of the British crown, and increase the dignity and power of Great Britain in the eyes of the nations abroad, as well as promote justice and temperance at home. If the methods of good education were faithfully pursued for seven years to come, it would have a more powerful effect upon the morals of the people, than the united force of the twelve venerable judges, or a standing army of a hundred thousand men.

IX. *True Learning is true Pleasure.*

Pleasure is an agreeable feeling of the mind. Pleasure is a pure sensation of truth and good. Pleasure is a consciousness of something grateful to our taste ;
'tis

'tis a sweet gratification of the rational powers ; a joyous recreation of the mind. Pleasure is the result of perceptive powers, and an object well adapted to those powers. Pleasure is the constant and genuine effect of a suitable object, nicely applied to a rightly disposed faculty, fitted to perceive and enjoy that object. The worlds of science are glorious objects, full of real truth and beautiful goodness ; they are finely adapted to a sound mind, an elegant and strong reason ; to regale a rich imagination, and to please a correct and quick taste of all that is sublime and beautiful in the whole empire of God, in heaven and earth.

X. True Learning is true Dominion over Millions of Mankind, whose Souls are immersed in Ignorance and Barbarism.

True dominion and power consist in having a rational authority over minds.

There

There is no power and dominion comparable with that wherewith knowledge invests and crowns human nature. We always observe that the dignity of commanding, is according to the nature of the subjects commanded : to have dominion over brutes, is no honour ; to have command over children as school masters, is, comparatively speaking, of small honour ; to have dominion over slaves, is a disgrace rather than honourable ; the commands of tyrants over wretches that have lost the common generosity of their minds, is a foul brand of infamy ; to be a free monarch over a free people, is at once attended with pleasure and dignity, because the command extends in some measure over the wills of men, as well as over their deeds and services.

* But the dominion of knowledge and learning is higher and more noble than
the

* *Imperium scientiæ, longe celsius est quam imperium in voluntatem, licet liberam, et non astrictam.*

the commands of the greatest monarch that ever lived in the world; for 'tis a command over the reason, the assent and understanding of man, which is the noblest part of the mind, and gives law to the will itself. There is no power on earth which sets up a throne or chair of state, in the spirits, thoughts, and souls of men: this is beyond all human civil power in the universe: but knowledge and learning can rule the imaginations, opinions, and faith of men; and we may truly say, that the just and lawful

astrictam. Illa enim rationi, fidei et intellectui ipsi dominatur, qui est altissima pars animi, et voluntatem ipsam regit. Etenim nulla proculdubio terrena est potestas, quæ in spiritibus hominum, et animabus, eorumque cogitationibus, et phantasiis, assensu quoque et fide, thronum et quasi cathedram suam erigit et collocat, præter doctrinam, et scientiam. Justus et legitimus in animos hominum dominatus, veritatis ipsa evidentia, ac commendatione dulcissima stabilitus, sane quam proxime ad potestatis divinæ similitudinem accedit.

Lord Bacon, *De Augmentis Scient.* lib. I. p. 97.

supe-

superiority over men's understandings, by the clear demonstrations of truth, beautifully displayed in its strongest colours, is, that glory and dignity of dominion which approaches nearest to the image of God's dominion over the rational world; or the resemblance of his supreme empire over the immortal spirits of all mankind.

XI. *True Learning approaches to Immortality of Duration.*

The excellency and glory of Learning appears from this sublime idea of it, that it corresponds with the noblest passion of the human soul, and the ultimate end to which he aspires; I mean, immortality, or eternity of duration. 'Tis the strong passion for immortality that excites men to wish to leave behind them an illustrious posterity, an honourable family, fine buildings, magnificent monuments, and finally, all things that are
the

the object of human wishes. But we always find that master-pieces of art and genius are of much longer duration than the works and labours of men's hands. Have not HOMER's poems lasted two thousand seven hundred years, without the loss of one line? and in the space of these twenty-seven hundred years, innumerable palaces, temples, fortresses, cities, and mighty empires, have sunk into ruins, or vanished like fleeting clouds, dissolved by the breath of Boreas. HOMER's genius lives, and his works are spread through all civilized nations*; but where are the proud walls of Troy, or the mighty heroes he celebrates? The works of HERODOTUS exist, and are read by thousands of the brightest men in the world; but where are the empires, and

* These remarks may be applied to the Elements of Euclid, which is the most glorious repository of eternal truth that ever was produced in the whole heathen world! to the writings of Plato, Demosthenes, Xenophon, Pindar, Livy and Virgil, Pliny and Plutarch.

the powerful warriors he describes? The writings of THUCYDIDES are the admiration of all men of taste and learning; but where are the states of Greece, and valiant commanders he records? In short, such is the duration and immortal glory of Learning, that it has outlived the most powerful kings, the most valiant captains, the most numerous armies, the most formidable and terrible navies, and the most magnificent cities in the universe. Where is proud Babylon with her lofty towers? where is Tyre with her impregnable walls? where are the grand cities of Nineveh and Persepolis? all buried in everlasting darkness and dust! and even the pictures and statues of the mighty Alexanders and Cæsars are ruined and lost: but the works of genius and learning survive the ruins of the most strong and extensive empires, and are never to perish but in the last grand conflagration; they will not cease but with the dying groans of expiring nature.

NOBILI ET GENEROSÆ
MAGNÆ BRITANNIÆ
ET
HIBERNIÆ JUVENTUTI,
HUGO WALFORD ex Ædibus
Reverendi Viri JOHANNIS
RYLAND *Northamptoniensis*.
S. P. D.

EN! advenit ille dies, quo ad doctrinam universalem semita, suavis, expedita, dulcis redditur. Proposito hoc schemate omnia concurrunt quæ vestra excitent ingenia ad strenuè prosequendum ea necessaria et decora mentis ornamenta, quibus adeptis, deliciæ et Gloria Imperii Britannici evadatis.

In majorum nostrorum diebus, introitus ad linguas comparandas, noxiis herbis obstructus erat, spinis, vepribusque obsitus, omnia denique formidilosa et terrorem intransibibus incutientia apparuere. Nunc transitus facilis vobis et viatorum oculos prospectus jucundissimi delectant. Benigna nunc annuente providentia, methodus felicissima in studiis progrediendi, offertur, et ni omnino desit vobis aliquid ingenii, aliquid discendi desiderium vel ambitio generosa vulgo prælucendi, haud aliter fieri potest quin alacriter vestigia premas quò manus benignissima viam ducit et voce hortatur ut eximiè docti evadere-tis, præstantissimi generosi, et reipublicæ et societati utiles.

Seculo præterito, institutionis methodi rudes erant et barbaræ, præceptores tyranni, discipuli servi viles. Jam no-

vum modum animos juvenum a prima sua institutione formandi possidemus, estque nobis materia in manibus unde hæc fiant. Nil itaque timendum est ne pensum illustrissimum pueros educandi faciliùs et sæliciùs exequi possit et hæc pars educationis classicæ utilissima, in eorum beneficium augeatur.

Fructus et commodum hujus methodi partim ipsis præceptoribus qui operam adolescentibus docendis impendent, et partim a libris in usum juventutis studiosæ scriptis et jamjam edendis, sunt petenda. Hodiernis diebus tutores et præceptores magis incitantur, ingenuo, liberali, et generoso animo magis accuuntur, supellectile ampliore fruuntur, quo magis parati sint arduum quod suscipiunt munus, lautè et cum honore administrare, præsertim quum de absurditate et difficultate prioris

modi adolescentes instituendi (nunc pene obsoleti) convincantur, et necessariò leviozem et minus difficilem viam amplecti cupient et semitam novam mira flosculorum varietate sternere gaudebunt.

Aliud autem commodum a libris in usum juventutis destinatis, provenit, quò faciliùs et citiùs eloquentiæ candidati ad optatam metam accedant, utque aspera via et proluxa methodus puerilis institutionis (olim et adhuc nimis in usu) brevior et jucundior reddatur, nihil improbi laboris hujus schematis susceptoribus defuit, quo minus authores classici puerilibus ingeniis faciliores per commentaria diversa et interpretationes paraphrasticas reddantur, removendo denique, difficultates transpositionis, et variorum authorum verba ad naturalem ordinem constructionis

4

reducendo.

reducendo. Ita ut caligines grammaticæ obscuritatis dissipentur et omne ambiguum in *AUTHORIBUS* (sine istiusmodi auxilio parum intelligendis) removeatur.

Hoc concilio varii libri, annis nuperis editi fuerunt, maximo iudicio adaptati ad classicorum scientiam comparandam. Inter quos libros, nobis ipsis aculamur, illa quæ in hoc opere ad publicam utilitatem promovendam sunt proposita, disquisitionis arctissimæ examen sustinebunt. Est enim systema, et comprobata methodus ad doctrinam classicam viam aperiens et conformis exemplari in *Libro Anglicè Scripto et Editto cui pro Titulo est. The Private Tutor to the Youth of Great Britain*, cujus libelli, facilis proclivitas, methodusque perspicax ad finem desideratum acquirendum, præcipuæ sunt excellentiæ. Quæ cum ita

B 3

sint,

sint, omni utili et dulci puerorum in-
structioni ut respondeat necesse est.

Ut breviter dicam quod sentiam non
dubito asseveratione affirmare hanc me-
thodum in primis esse rationalem et
omnibus aliis præcellere ad debitam
verborum copiam celeritèr acquiren-
dam, quæ unica clavis est, non solum
ad reposita magna eruditionis classicæ,
sed etiam ad acquisitiones nobiliores
aliarum artium et scientiarum in vita
apprimè utilium.

DECURIA PRIMA

D E

REBUS MATUTINIS.

JOACHIMUS et CHRISTIANUS.

I. De salutatione.

J. Salve, mi Christiane. *C.* Ago gratias :
tu quoque salvus sis, Joachīme. *J.* Non
est, quod agas. *C.* Cur ergo salutas ?
J. Cur tu resalutas ? *C.* Ex usu et vulgari
consuetudine. *J.* Quid consuetudo ? ani-
mum requirit salutatio. *C.* Qualem vero ?
J. Meliorem tuo, hoc est, sincerum : qui,
quæ agit, ex adfectu agat, non ex sola con-
suetudine. *C.* Verum est : erravi, et ag-
nosco errorem meum. *J.* Recte quidem :
nam *erroris agnitio est dimidia emendatio.*

II. De surgendi tempore.

℟. Heus! heus! Christiane, expergiscere!
tempus instat eundi in scholam: audisne?
C. Non audio. ℟. Ubi ergo habes aures?
C. In lecto ac somno. ℟. Quid loqueris,
inepte? C. Non ineptio, sed dormio. ℟. In-
eptis sane ac argutaris vigilans de somno.
C. Certè dormio, si non auribus, tamen
oculis, immo et animo: saltem dormire volo.
℟. Nunc autem non est tempus dormiendi,
sed surgendi. C. Mitte me, qui sessus sum:
quid me turbas? ℟. Non te mitto, nisi
nidum reliqueris calefactum: nam audita est
hora septima. C. Septima? surgam. ℟. Im-
mo surge. Nam *aurora musis amica*, immo
aurea est.

III. Aliud ejusdem argumenti.

℟. Surgamus, Christiane: surgamus!
C. Bene mones, Joachime: surgam. ℟. Uti-
nam ad votum apostoli Pauli! C. Quale
illud est? ℟. Ut *evigilemus spiritu, et surga-*
mus e lecto somnoque peccatorum. C. Memini
adhuc,

adhuc, quod heri in schola hac de re audiui.
ſ. Meminiſſe laudabile eſt, ſed præſtare laudabilius. C. Præſtabimus ergo. *ſ. Utique,*
 ſed juvante Deo : quippe qui dixit, *ſine me*
nihil poteſtis, nihil valetis.

IV. De induendis veſtibus.

ſ. Quid ſtas, ceſſator ? indue te. C. Non habeo tunicam meam. *ſ. Ubinam eam heri repoſuiſti ?* C. Nefcio. *ſ. Male quidem, id enim ſcire debebas : meam ubi colloco, ibi invenio.* C. Nec meam arbitror furto eſſe ablatam : inveniam, quod amiſſum eſt. *ſ. Sed ubi ? nonne ſub ſcamno aut ſub fornace ?* C. Quid tum ? ſufficit invenire. *ſ. Non ſufficit : certus ac conveniens locus debetur veſtibus.* C. Ecce, hic eſt tunica mea, ibi ſunt calcei, illic tibialia. *ſ. Arripe, indue, propera, non habet mora locum : ſtatim accedet mater aut ancilla, quæ peſtat capillos, primum raro, deinde denſo peſtine.*

V. Aliud ejusdem argumenti.

ſ. Tenefne dicta ſacra, quæ hodie recitanda ſunt ? C. Quænam ? *ſ. O te oblivioſum,*

liviosum, nonne recordaris monitum præceptoris? C. Quale? non recordor. J. Ergo recitabo tibi, et quidem prius: *quotquot baptizati seu sacro baptismo Christo consecrati estis, Christum induistis. Posterius: induite novum hominem, qui: sed reliqua nondum teneo, discam autem statim.* C. Discam et ego. J. Utinam vero ad votum præceptoris, immo Pauli ac ipsius Dei! C. Quorsum illud? J. Ut de induendo Christo seriò cogitemus, quoties vestes induimus corpori. C. Cogitabimus sane. J. Sed seriò et sincerè. Certe stola justitiæ, quam Christus donat animæ, nihil est decentius, nihil nobilius.

VI. Aliud ejusdem materiæ.

J. Quando vides aut induis vestes, quid meministi præterea, Christiane? C. Nihil memini. J. Itane es immemor hesternæ lectionis? C. Cujus? J. Sacræ, quam tractavimus in catechismo de *immagine Dei*. C. Memini, sed quid hoc ad vestes? J. Permultum, ut audivimus. C. Quomodo autem? J. Imago seu conformitas Dei data erat

erat homini pro veste : unde corpore incedebat nudus, sine pudore et sine incommodo ; nam ornatus animi etiam nudum corpus ornabat. *C.* Sed anne vestes nostræ hodie sunt satis commodæ ? *Ÿ.* Commodæ quidem sunt corpori, cujus nuditatem tegunt : animum vero non ornant. *C.* Nunc recorder monitum præceptoris, dicentis, vestes esse signa amissæ divinæ imaginis. *Ÿ.* Ergo induamus *Christum* et in *Christo* totum virtutum habitum : vestes autem corporis geramus non ad luxum ; sed ad necessitatem.

VII. De lotione.

Ÿ. Indutus sum, Christiane : ecce paratus sum ! *C.* Unum vero tibi adhuc deest. *Ÿ.* Nihil certè : dicas velim, quodnam ? *C.* Lotio manuum ac faciei, numquam intermittenda. *Ÿ.* Fateor, hanc mihi restare : sed ob defectum aquæ. *C.* Puteus habet satis aquæ. *Ÿ.* Ego vero nihil. *C.* Ecce Annam ancillam præsto : roga, ut hauriat, et nobis adferat, quantum satis est. *Ÿ.* Jam adfert : hem quantum aquæ ! nimium est.

C. Sed

C. Sed cave, ne vestes conspergas. J. Tu vero, ne pelvim subvertas, ut heri: aut mantile superiori parte indecenter fœdes, ut nudius tertius. C. Cavebo, et simul os meum aqua colluam.

VIII. Aliud ejusdem materiæ.

J. Cujusnam rei signum est lotio?

C. Sordium nostrarum. J. Sed hæ varix sunt: aliæ corporis, aliæ animæ. C. Animam non video, nec sordes ejus cerno.

J. Ergo cæcus es. C. Non cæcutio. J. Cæcûtis sane mente, et ipsa hæc cæcitas magna sordium tuarum pars est: habes ergo, quod eluas. C. Tune autem jam satis mundus es?

J. Sum utique sanguine Christi lavatus, sed nihilominus continuæ lotionis indigus. C. Quæ subest caussa?

J. Quia tam multæ sordes supersunt: et quotidie novæ contrahuntur in mente, non secus ac in facie et manibus.

atque

C. Quid ergo prodest lavari, si rursus inquinari? J. Permultum sane: aliud etiam est rursus inquinari delictis levioribus, ex infirmitate commissis; aliud per peccandi propositum

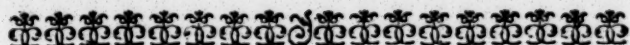
positum et consuetudinem instar *suis lotæ ad
volutabrum cœni redire.* Utrumque tamen,
præcipue posterius, ut fideliter constanterque
caveamus, sacris litteris admonemur. *C.* Bene
mones : rogabo Christum, qui discipulos suos
lavit, ut me quoque lavet et mundet ab omni
peccato.

IX. De precibus.

℟. Adestum, Christiane : precabimur.
C. Jam precatus sum heri et nudius tertius.
℟. Edisti etiam heri. *C.* Immo et hodie
edam : jam esurio. *℟.* Ergo precare etiam
hodie. *C.* Precabor pro consuetudine nostra.
℟. Quid pro consuetudine ? *ex animo precan-
dum est.* *C.* Quid vero est ex animo precari ?
℟. Agnoscere mentis suæ sordes, suam ege-
statem ac miseriam, et in hac agnitione de-
missæ ac ardenter animum allevare ad Deum,
omnium bonorum fontem et largitorem.
C. Ego vero te videre soleo ore orantem.
℟. Ore quidem : sed non ore solo ; at lingua,
animi interprete,

X. De jentaculo.

Ʒ. Profit tibi jentaculum tuum, Christiane.
C. Et tibi tuum, mi Joachīme. Ʒ. Miser
ego nullum habeo, et stomachus tamen latrat:
poscitque, quo repleatur, si non ex toto, sal-
tem ex parte. C. O me felicem, et te longe
feliciorē! Ʒ. Sed esne bonus puer, Chri-
stiane? C. Utique sum bonus. Ʒ. Ergo
etiam esto beneficus. *Omnis enim bonus est*
beneficus. C. Erga quem? Ʒ. Erga egen-
tem, qualis ego nunc quoque sum. C. Com-
mode argumentaris pro comodo tuo. Ʒ. Tu
vero adde pondus argumento meo, et felici-
tatis tuæ fac me participem. C. Ecce tibi
partem dimidiam, præter unum alterumque
bolum. Ʒ. Gratias ago, Christiane, et qui-
dem pro liberalitate tua liberales.

DECURIA SECUNDA

D E

RE SCHOLASTICA.

POLYCARPUS et NATHANAEL.

I. De adventu condiscipuli.

P. Salve, Nathanael. *N.* Ago gratias,
P. Polycarpe : unde venis ? *P.* Ex ædi-
 dibus patris mei. *N.* Quid adfers ? *P.* Me
 ipsum : venio missus in scholam vestram.
N. Hospes ac condiscipulus noster eris gra-
 tissimus. *P.* Agnosco tuum erga me amo-
 rem, et laudo. *N.* Venisne instructus libris ?
P. Nullis, ut vides. *N.* Ergo es miles
 sine armis. *P.* Non pugnabo, sed discam.
N. Immo *facilius est, edere sine orbe ac cultro,*
quam discere sine libro. *P.* Quod nondum
 habeo

habeo comparabo. Interea mihi ediffere, quid tractetis in schola vestra. *N.* Edifferram, attende. *P.* Ut vis, attendo.

II. De lectionum initiis.

P. Ecquod est lectionum vestrarum initium? *N.* Sacrum: a Deo enim capeSSenda sunt rerum omnium primordia, præcipuè in studiis. *P.* Bene facitis: sed narra, quomodo? *N.* Primum precamur: deinde canimus: post legimus scripturam sacram, interprete præceptore. *P.* Precari possum, uti et legere: sed canere nondum didici. *N.* *Ufus est magister optimus:* qui non solum verba, sed etiam numeros (Græci melodiam vocant) sensim docet.

III. De libris.

P. Quid gestas sub pallio, Nathanael? *N.* Libros scholasticos. *P.* Ostende mihi eos. *N.* Ecce tibi omnes et singulos. *P.* Hem, quantum fasciculum video! bibliothecam mihi videris portare. *N.* Noli mirari multitudinem: sunt tantum septem. *P.* Dic,

P. Dic, quæso, singulorum nomina. *N.* Primus vocatur *Donatus*, secundus *vestibulum*, tertius *orbis pictus*, quartus *vocabularium*, quintus *grammatica*, sextus *tirocinium*, septimus *liber colloquicrum*. *P.* O librorum, immo et impensarum nimium, sed scientiæ parum! *N.* Tu vero ubi tuos habes? *P.* Ecce hic sunt, et quidem in uno omnes. Hæc est *grammatica* mea: hujus parte prima, secunda et tertia continetur *Donatus*; quarta *syntaxis*, quinta *copia vocabulorum*, sexta *pœsis*; appendix sistit *tirocinium et colloquia* in epitome. *N.* Non erras, quod enim fieri potest per pauca, non debet fieri per plura. Rogabo patrem meum, ut mihi eundem librum emat.

IV. De præparatione ad lectionem.

P. Quid agis, Nathanael? *N.* Præparo me ad lectionem instantem. *P.* Ad quam? *N.* Ad pensum, datum in verbis discendis. *P.* Quomodo te præparas? *N.* Discenda lego ac relego, et quidem mente attenta et voce clara. *P.* Siccine procedit istud negotium? *N.* Quidni? non autem sufficit

C

lectio

lectio aut relectio una : sed vel decies, immo vices ac tricies repetita. Sic sine molestia sensim proficio ac disco : sequere me, experieris. *P.* Optime mones, sequar consilium tuum.

V. De lectionis recitatione.

P. Recita mihi lectionem tuam, Nathanael. *N.* Tibine Polycarpe ? quis te constituit præceptorem meum ? *P.* Si recusas in hoc negotio meus esse discipulus : ego tuus ero, et tibi meam recitabo lectionem, ut recitatio coram præceptore deinde sit eò expeditior. *N.* Recita, attendam. *P.* Ita attende, ut mihi hæsitanti aut erranti subservias. *N.* Subserviam.

VI. De attentione.

P. Perge, Nathanael, in exponendo colloquio : præceptor jubet. *N.* Dic statim, ubi desieris ? nam nescio. *P.* Cur non attendis ? *N.* Cogitabam de prandio. *P.* O te negligentem et edacem ! Vix scholam es ingressus : et jam animum habes in patinis,

qui in libris esse debebat. *N.* Monstra quæso, monstra lectionis tuæ terminum, ne vapulem. *P.* *Hac vice* monstrabo: sed, si ita perrexeris, te deferam, desertus autem certo vapulabis.

VII. De negligentia.

P. Cur frater tuus fere numquam tenet lectionem suam? *N.* Quia est piger et negligens. *P.* Unde ipsi existit ista negligentia? *N.* Inter alia e vitio edacitatis sive voracitatis. *P.* Rem acu tangis. *Nam plenus venter non studet libenter.* *N.* Ita sane est: et frater meus pro aviditate sua semper maiorem jentaculi partem captat. *P.* Sed anne accipit? *N.* Plerumque, quod cupit, capit. Interdum vero ventrem citius replet, quam oculos. *P.* Rem narras, bono puero indignam.

VIII. De diligentia.

P. Cur me adspicis, Nathanael? *N.* Miror diligentiam. *P.* Non est, quod mireris: facio, quod debeo; neque id, quantum satis et æquum est. *N.* Cur vero es tam diligens?

P. Quia diligo. *N.* Quid aut quem diligis?
P. Deum et studia: *Deum*, qui laborem nobis commendavit, immo præcepit; *studia*, in quibus præstantissimum est laborandi genus.
N. Bene laboras, nec male philosopharis: laudo diligentiam tuam. *P.* Laudare non sufficit: sequi optimum est. Sin minus, diligentia laudatur et alget.

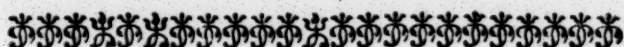
IX. De garrulitate et ineptiis.

P. Quid garris, garrule? quid ineptis, inepte? *N.* Quid ad te? *P.* Permulum: nam me impedis. *N.* Hui, diligentiam hujus pueri! *P.* Hui, negligentiam hujus garruli. *N.* Utor lingua, quam mihi Deus dedit. *P.* Num ad garrulitatem? minime. Vehementer erras: nec uteris lingua, sed abuteris. Interrogante præceptore linguæ usum exerce: abusum inter lectiones sepone.
N. Non male judicas, fateor. *P.* Injice ergo frænum ori tuo: inprimis cum Deo sit reddenda ratio de unoquoque verbo; non solum turpi, sed etiam inepto et otioso seu inutili. —

X. De

X. De missione scholæ.

P. Quota est hora, Nathanael? *N.* Cur de hora percontaris? *P.* Avide exspecto missionem e schola, quæ datur hora undecima. *N.* Vix decima audita est. *P.* O me miserum! *N.* Certe miser es, qui litteras fastidis. *P.* Dicamus, sonuisse undecimam. *N.* Nonne te pudet mentiri? num putas falli posse Deum, ac falli debere præceptorem? *P.* Non mentiar, nec fallam. *N.* Nec suaferim tibi. Nosti enim, mendacii crimen virga vindicari.

DECURIA TERTIA.

D E

P R A N D I O.

JOANNES et THEOPHILUS.

I. De revocatione a lusu ad prandium.

J. Heus! heus! Theophile. *T.* Quid
J. clamitas, mi Joannes? *J.* Avoco a
 lusu ad prandium. *T.* O lætum nuntium!
 me habes obsequentissimum. *J.* Non ig-
 noro, te libentius ire ad mensam, quam in
 scholam. *T.* Nec detrectabo in scholam
 ire. *J.* Siccine scholam habes pro jugo?
 jugum enim dicitur detrectari et non de-
 lectari.

II. De

II. De præparatione ad mensam.

Ʒ. Audisne, Theophile, quid pater interroget? T. Quidnam? Ʒ. Utrum simus parati ad preces, et bene compositi ad mensam. T. Hem! nec pexus sum, nec lotus. Ʒ. Ergo propera. Est enim inediae periculum in mora. T. Malo peñti ac lavari, quam esurire. Ʒ. Ecce, hic habeo aquam et mantile! T. Ubi vero est peñten? Ʒ. Illic in fenestra. T. Statim me videbis paratum. Ʒ. Sed cave, ne obliviscaris nasum emungere. T. Emungam.

III. De consecratione mensæ.

Ʒ. Oremus, Theophile. T. En! adsum. Ʒ. Utrum corpore an animo? T. Utroque. Ʒ. Id audio: sic enim decet hominem, qui constat animo et corpore simul. T. Egone, quem puerum aut Theophilum alias vocant, sum homo? Ʒ. Utique es: da vero operam, ut sis *homo Theophilus*. T. Quid sibi vult hoc nomen? Ʒ. Significat Dei amantem: talem te nunc præsta in precibus. T. Cur

vero precamur? *J.* Nescis? ut Deum habeamus in mensa propitium, et verbo ejus appositos cibos consecremus.

IV. De jusculo.

J. En! quid video? *T.* Quid est, quod vides? *J.* Te ipsum: primum in patina, sed ultimum seu postremum in schola. *T.* Mitte me, ut edam. *J.* Hem! cur os tantopere torques ac retorques? *T.* Jus, quod tantum calere videbatur, fervet. *J.* Sic dignam luis poenam nimiae aviditatis tuæ. *T.* Disce meo exemplo sapere. *J.* Immo gustabo et sapiam, sed sine læsione oris ac palati. *T.* Ipse ego posthac non edam jusculum, nisi orbe exceptum aut sorbillando exploratum. Sic, quæ nocent, docent.

V. De carne elixa.

J. Quænam caro hæc est, quam vides in patina? *T.* Elixæ. *J.* De hoc non est dubium, nec quæstio: quis enim crudam carnem apponeret? dic, cujus sit generis? *T.* Est bubula. *J.* Falleris. *T.* Habet tamen speciem

speciem bubulæ. *J.* Non habet, nisi in errore oculorum tuorum. *T.* Estne vervecina aut agnina? *J.* Neutra. *T.* Estne suilla aut vitulina? *J.* Alterutra. *T.* Sed utra? fortasse suilla? *J.* Erras: est vitulina. *T.* Est grati saporis. *J.* Utique, in primis fame condita.

VI. De carne assa.

J. Gaudeamus, Theophile. *T.* Quæ subest causa? *J.* Nonne vides in culina assam, veru adfixam et ad ignem circumactam? *T.* Video et gaudeo tecum. *J.* En! jam adfertur, et imponitur mensæ. *T.* Sed num mihi ac tibi! *J.* Spero quidem, sed non sine metu aliquo. *T.* Unde eum concipis? *J.* Nescis? e molestia, quam matri faceffivimus in culina: unde vereor, ne irascatur nobis, assam negatura. *T.* Mitte istum metum: jam dudum oblita est. *J.* Brevi experiemur.

VII. De piscibus.

J. Ecce pisces, Theophile, et quidem frixos. *T.* Cujus generis? Suntne carpiones,
an

an percæ, an lucii? *℣.* Lucii. *℥.* Nunc novi eos. *℣.* Sed quale proverbium heri audivimus de piscibus? *℥.* Mihi non venit in mentem. *℣.* Ergo nec piscis veniet in stomachum tuum. *℥.* Eja, dic mihi. *℣.* *Magis mutus es, quam piscis.* *℥.* Nunc memini: immo succurrit aliud. *℣.* Quale istud est? *℥.* *Tu piscem natare doces.* —

VIII. De caseo et butyro.

℣. Quomodo sapit ille caseus? *℥.* Bene: sed saperet melius, si adderetur butyrum. *℣.* Caseum edere una cum butyro divitum est. *℥.* Nos sumus divites. *℣.* Ostende divitias. *℥.* Mea mater ipsa format caseos et conficit butyrum, quantum vult. *℣.* Erras: dicere debebas, quantum potest pro copia lactis. *℥.* Ergo posthac contentus ero alterutro, butyro aut caseo solo. *℣.* Bene facies: nam vix sicco pane digni sumus. *℥.* Indigni sumus, sed Deus tamen nec indignis negare solet obsonium. —

IX. De potu.

℥. Quoties bibere soles in prandio ?
T. Quoties sitio, seu ad modum sitis. ℥. Quo
potus genere uteris ? T. Optimo et maximè
parabili. ℥. Ecquid illud est ? T. Aqua.
℥. Hanc tibi soli serva : non invideo : mihi
placet cerevisia. T. Sed quænam ? ℥. Se-
cundaria : primaria enim tentat caput et nocet
studiis ; præterea sitim magis irritat, quam
restinguit. T. Ego aquam bibere pergo,
quippe quæ nec mucet, nec acescit. ℥. Sed
aqua debilitat stomachum. T. Falleris :
consuetudo fit altera natura. ℥. Vinum
tamen aqua est melius. T. Adde, et pretio-
sius, immo non raro multo nocentius. ℥. Vix
crediderim. T. Crede mihi : plures enim
pereunt vino, quam aqua. ℥. In vino tamen,
secundum proverbium, est veritas. T. Sed
proditæ, aut violatæ. —

X. De prandii fine.

℥. Esne satur, Theophile ? T. Non-
dum : sed statim ero, quando consumsero
meum

meum panem butyro illitum. *J.* Ergo instantibus eosque exerce impigre. *T.* Quis urget? *J.* Morum qualitas ac modestia decens. *T.* Quid illa jubet? *J.* Ut pueri surgant de mensa primi. *T.* Præstat sedere quam ante preces discurrere. *J.* Datur tertium, seu res in medio posita. *T.* Quænam illa est? *J.* Ministrare mensæ, aut parentibus aliisque honestioribus convivis adhuc prandentibus. *T.* Bene mones: surgam, ministrabo. *J.* Sed moribus ad honestatem compositis: et animo, qui se digne parat ad preces. *Z*

DECURIA QUARTA.

D E

RE SCHOLASTICA POMERIDIANA.

ANDREAS et CHRISTOPHORUS.

I. De scriptione.

A. Eamus in scholam, Christophore. *C.* Non-
dum est tempus discendi. *A.* Ergo
nec ludendi : veni, pædagogus vocat. *C.* En
adsum, iturus tecum et scripturus : sed tuo
calamo. *A.* Habeo tantum unicum. *C.* O
me obliviosum : qui non solum pennam, sed
etiam chartam oblitus sum ! *A.* Bono esto
animo : chartam tibi commodabo ; nec deerit,
qui commodet calamum. *C.* Agnosco amo-

rem tuum, Andrea, grato animo. *A.* Sed cave, ne posthac quidquam rerum tuarum obliviscaris. *C.* Cavebo.

II. Aliud ejusdem argumenti.

C. Joannes dedit mihi pennam mutuam, sed quæ respergit chartam atramento. *A.* Porrige mihi illam: mutabo ejus cuspidem aut crenam scalpello, nisi hujus acies fuerit obtusa. *C.* Aptā nunc esset scribendo, nisi cuspidem haberet nimis tenuem. *A.* Porrige eam iterum, mox fiet crassior. *C.* Hem! hem! facta est duriuscula et nimis crassa. *A.* Augebo crenam, et cuspidem acuam ad minutas litteras.

III. Aliud ejusdem argumenti.

A. Ubi emisisti chartam tuam, Christophore: chartam nullius pretii? *C.* Tua non est melior. *A.* Est sane: non enim perfluit, sicut tua; quæ fere omnes litteras transmittit, instar emporeticæ seu bibulæ. *C.* Sic imposuit mihi Sempronius mercator. *A.* Aut potius chartarius seu chartarum confector mercatori.

mercatori. *C.* Certe pœnitet me emtionis meæ : qui non unam atque alteram plagulam, sed integrum emi scapum seu codicem viginti quatuor plagulas continentem.

IV. Aliud ejusdem materiæ.

A. Ubi est regula tua, Christophore ?
C. Non amplius scribo ad regulam. *A.* Ergo eam mihi da mutuam. *C.* Dabo, si mihi dederis parum atramenti. *J.* Ipse habes atramentum. *C.* Habeo quidem : sed est decolor, immo nimis spissum. *A.* Si spissum est : illud aqua dilue, dilutum penna misce. *C.* Factum est. *A.* Nunc litteras pingit mundè ac eleganter. *C.* Malo uti atramento scriptorio seu litterario, quam futorio. *A.* Cave, ne subvertas thecam arenariam aut atramentarium, nec amittas thecam calamariam.

V. De recitatione lectionis.

C. Recita lectionem tuam, Andrea. *A.* Nondum eam teneo. *C.* Ergo eam disce : quid cessas ? mox enim recitanda erit, et quidem memoriter. *A.* Memoria mea admodum debilis

debilis est, et recusat lecta retinere. *C.* Erras: nam culpa non est in memoria: sed in animo tuo, qui piger est. *A.* Tu vero, Christophore, quomodo comprehendis ea memoriter, quæ legis? *C.* Subinde me excito ad discendi ardorem: et sine ulla defatigatione aut tædio lego, quæ mihi demandata sunt: totiesque attentè relego, donec pensum meum sine hæsitatione recitare possim.

VI. De repetitione.

A. Repetitio est mater studiorum. *C.* Quis ita dixit? *A.* Pater meus. *C.* Num etiam pater te docet domi? *A.* Utique precipue me excitat ad repetitionem eorum, quæ in schola audiui, legi et didici. *C.* Siccine tibi commendat repetitionem ista sententia, quam proferebas? *A.* Omnino ita est. *C.* Jam intelligo mentem tuam. *A.* Nisi ego domi repetivissem ea, quæ heri didici: jam me præceptor deprehenderet imparatum, sicut te. *C.* Metuo sane, ne vapulem. —

VII. De

VII. De disciplina.

C. Vapulavi, Andrea: utinam nulla esset disciplina! *A.* Jure castigatus es: nam qui non curat *verba*, *verbera* accipit non immerito. Certe sine *disciplina* nemo recte discit: unde nomen forsan habet a *discendo*. *C.* Bene mones: discam et bene me geram; ne cogar manum aut nates (sit venia verbo) ferulæ subjicere, aut asini (qui pigrorum socius est) simulacrum sustinere seu portare. *A.* Prudenter ages.

VIII. De silentio.

A. Heus, Christophore! rem tibi narrabo lepidam. *C.* Mitte me, garrule: præceptor nobis imposuit silentium. *A.* Non ignoro: nec clamabimus, neque clara voce loquemur, sed admodum submissè. *C.* Nec submissè garriendum est. *A.* Quis audiet? nemo. *C.* Erras: Deus audit, qui ubique præsens est. *A.* Silebimus.

IX. De præceptoris absentia.

A. Præceptor evocatus est: ludamus, condiscipuli! *C.* Tace: fin minus, ludetur

debilis est, et recusat lecta retinere. *C.* Erras: nam culpa non est in memoria: sed in animo tuo, qui piger est. *A.* Tu vero, Christophore, quomodo comprehendis ea memoriter, quæ legis? *C.* Subinde me excito ad discendi ardorem: et sine ulla defatigatione aut tædio lego, quæ mihi demandata sunt: totiesque attentè relego, donec pensum meum sine hæsitatione recitare possim.

VI. De repetitione.

A. Repetitio est mater studiorum. *C.* Quis ita dixit? *A.* Pater meus. *C.* Num etiam pater te docet domi? *A.* Utique precipue me excitat ad repetitionem eorum, quæ in schola audiui, legi et didici. *C.* Siccine tibi commendat repetitionem ista sententia, quam proferebas? *A.* Omnino ita est. *C.* Jam intelligo mentem tuam. *A.* Nisi ego domi repetivissem ea, quæ heri didici: jam me præceptor deprehenderet imparatum, sicut te. *C.* Metuo sane, ne vapulem. —

VII. De

VII. De disciplina.

C. Vapulavi, Andrea : utinam nulla esset disciplina ! *A.* Jure castigatus es : nam qui non curat *verba*, *verbera* accipit non immerito. Certe sine *disciplina* nemo recte discit : unde nomen forsan habet a *discendo*. *C.* Bene mones : discam et bene me geram ; ne cogar manum aut nates (sit venia verbo) ferulæ subicere, aut asini (qui pigrorum socius est) simulacrum sustinere seu portare. *A.* Prudenter ages.

VIII. De silentio.

A. Heus, Christophore ! rem tibi narrabo lepidam. *C.* Mitte me, garrule : præceptor nobis imposuit silentium. *A.* Non ignoro : nec clamabimus, neque clara voce loquemur, sed admodum submissè. *C.* Nec submissè garriendum est. *A.* Quis audiet ? nemo. *C.* Erras : Deus audit, qui ubique præsens est. *A.* Silebimus.

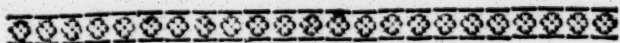
IX. De præceptoris absentia.

A. Præceptor evocatus est : ludamus, con-discipuli ! *C.* Tace : sin minus, ludetur

in tergo tuo. *A.* Ecce delatorem! ficcine omnia deferenda sunt ad præceptorem? *C.* Omnino: is enim vestri observationem mihi injunxit. *A.* Tibine? quid te curamus? *C.* Ergo vos virga curabit, mentemque vestram male sanam fanabit. Quid? quod statim aderit præceptor: interea vero Deum habes præsentissimum.

X. De testimonio diligentiae.

A. Heri non accepi merendam. *C.* Quæ erat causa? *A.* Negatum diligentiae testimonium. *C.* Cur illud tibi negaverat præceptor? *A.* Quia in studiis haud fueram diligens. *C.* Defectus diligentiae justa est causa merendæ negandæ. *A.* Id expertus sum damno meo. *C.* Sic quæ nocent, docent: et qui nihil meretur, nullam accipit merendam.

DECURIA QUINTA

D E

R E B U S S A C R I S,

JACOBUS et MARTINUS.

I. De scriptura sacra.

J. Quis est novus iste liber, in quo tam attente legis, Martine? *M.* Est scriptura sacra, five sacer codex. *J.* Hunc librum nec novi, nec habeo. *M.* Cares sane egregio thesauro. *J.* Itane hic liber thesaurus est? *M.* Est certe, et quidem thesaurus quovis auro præstantior. *J.* Cur eum habes loco thesauri? *M.* Quia continet verbum ac voluntatem Dei de nostra salute, imprimis æterna: unde eam vocare soleo epistolam. *J.* Qualem? *M.* Missam ad

D 2

huma-

humanum genus. *ſ.* Si tantum est hujus pretium: rogabo patrem meum, ut mihi eundem donet.

II. De creatione.

ſ. Quid legis, Martine? *M.* Historiam creationis. *ſ.* Quis est creator? *M.* Deus omnipotens. *ſ.* Quid creavit? *M.* Mundum universum. *ſ.* Quomodo? *M.* Ex nihilo, per infinitam suam potentiam. *ſ.* Quando? *M.* In principio omnis temporis creavit omnia, eaque sex dierum spatio digessit atque exornavit quam sapientissime. *ſ.* Quem in finem? *M.* Ut manifestaret suam potentiam, bonitatem ac sapientiam.

III. Aliud ejusdem argumenti.

ſ. Quænam est nobilissima rerum creatarum? *M.* Angelus ac homo. *ſ.* Quid est angelus? *M.* Spiritus. *ſ.* Quid est spiritus? *M.* Qui non habet corpus: ipsam vero angelorum naturam non intelligo. *ſ.* Quid ad nos angeli? *M.* Permultum sane. *ſ.* Quamobrem? *M.* Dati enim
sunt

sunt nobis ut præsides, custodes ac comites.
℟. Ubi hæc audivisti? *M.* Audivi sæpe in templo, et legi in sacris litteris. Lege easdem, sic plura cognosces de angelis. *℟.* Sequar consilium tuum.

IV. Aliud ejusdem argumenti.

℟. De homine autem quid mihi narras, Martine? *M.* Narra tibi ipse, quia ipse homo es. *℟.* Cur me vocas hominem? ego sum Jacobus aut, si mavis, puer. *M.* Etiam pueri sunt homines. *℟.* Cur? *M.* Quia constant e corpore et anima immortalis, uti vides. *℟.* Corpus video, animam non video.

V. Aliud ejusdem materiæ.

℟. Monstra mihi animam tuam, Martine? *M.* Monstro te tibi ipsi. *℟.* Me equidem video, immo tango: sed animam meam tangere non possum. *M.* Anima nostra est spiritus: ideoque nec videri, nec tangi potest. *℟.* Fortasse eam plane non habemus. *M.* Habemus utique, eamque intra nos deprehendimus. *℟.* Quomodo? *M.* Nonne nos movet at-

que animat? nonne sola anima est: quæ in te cogitat, intelligit, judicat, desiderat atque amat? *J.* Jam percipio in me vim animæ.

M. Immo ne loqui quidem posses sine anima. V

VI. De morte.

M. Cur fles, Jacobe? *J.* Quia soror mea mortua est. *M.* Doleo, et tecum lugeo.

Sed ubi nunc est? *J.* Mortua est, ut audivisti. *M.* Itane plane periit? *J.* Corpus

quidem video, sed exsangue et vitæ expers.

M. Nunc vides, quid corpus sit sine anima.

J. Video: sed ubi anima sororis meæ sit, nescio. *M.* Fuitne soror pia? *J.* Fuit

fane. *M.* Ergo ejus anima est in cœlo, in sede beatorum.

VII. De reditu in vitam.

J. Cras non potero venire in scholam.

M. Quamobrem? *J.* Sepelietur soror mea.

M. Video te nunc hilarem: cur non amplius luges? *J.* Quia audivi, eam aliquando excitatam iri et redituram esse in vitam.

M. Quando? *J.* Die hujus mundi extremo.

M. In-

M. Interea tamen mortem meditabimur.
ſ. Bene mones: nam etiam nos mortales
fumus. 4

VIII. De extremo iudicio.

ſ. Cur ita contremiscis, Martine? *M.* Ful-
gurat, et mox tonabit. *ſ.* Meminerimus
iudicii extremi: ubi Deus inter fulgura et
horrenda tonitrua nos citabit ad tribunal
suum. *M.* Quem in finem? *ſ.* Ut ipsi,
tamquam supremo iudici, rationem reddamus
vitæ nostræ. *M.* Simulabo, me fuisse pium.
ſ. Pudeat te simulationis tuæ, impudens
simulator! num putas, fieri posse, ut Deum
fallas? *M.* Agnosco errorem meum: et,
me errasse, fateor. *ſ.* Non solum errorem:
sed etiam malitiam tuam agnosce, et exue. 7

IX. De vita ac morte æterna.

ſ. Eheu! migravit hinc Christophorus,
amicus noster. *M.* Quorsum? *ſ.* Ad
vitam æternam, depositis corporis exuviis.
M. Quando? *ſ.* Hodie circa horam septi-
mam matutinam. *M.* Heu! optimum

Christophorum ! *℟.* Recte eum vocas optimum : nam Christum ferebat in animo, ut nomen ejus indicabat. *M.* Ergo nec dubito, eum frui vita æterna. *℟.* Nec est, quod dubites : pii enim moriuntur beate ; sed impii post hanc vitam subeunt mortem æternam.

X. De desiderio rerum cœlestium.

℟. Sequamur Christophorum, Martine. *M.* Non possum. *℟.* Quidni ? *M.* Dic, quomodo et quorsum ? *℟.* In cœlum per sancta vitæ cœlestis desideria. *M.* Eum tamen non adsequemur, nec reducemus in hanc vitam aut has terras. *℟.* Neque id tentabimus : sed per sancta suspiria abducemus animum ab hujus mundi vanitatibus, ut paratus sit ad beatam mortem. *M.* Nescio, quando moriturus sim. *℟.* Ideo observare debemus dies singulos, quia nos latet unus. *M.* Videris mihi esse sapiens. *℟.* Da operam, ut etiam ipse sapias : nam *mortem salutariter meditari, est sapere.*

DECURIA SEXTA

D E

V I R T U T I B U S.

PAULUS et ARETOPHILUS.

I. De nomine Aretophili.

P. Salve, mi Aretophile ! *A.* Ago gratias :
tu quoque salvus sis, Paule ! *P.* O
quam præclarum habes nomen, Aretophile !
A. Quænam est nominis mei præstantia ?
vel quid significat ? *P.* Virtutis studiosum
seu amatorem. *A.* Quid est virtus ? *P.* Audi :
nomen virtutis tantum geris, ipsa quid valeat,
nescis ; quemadmodum de te et tui similibus
loquitur Cicero, qui tamen nec ipse ejus vim
intellexit. A. Ergo me doce eam. *P.* Age
docebo te pluribus.

II. De auctore seu fonte virtutum.

A. Unde est aut oritur virtus, carissime Paule? *P.* A Deo, summo ac perfectissimo bono: ut omnium bonorum auctore, ita etiam virtutum fonte inexhausto. *A.* Quomodo haurimus ex hoc fonte? *P.* Per preces, animo Dei dona in se derivante ac sincero: qui etiam ipse Dei donum est. *A.* Ergo, ut intelligo, extra communionem cum Deo nulla est virtus, nullum virtutis exercitium? *P.* Recte intelligis: incipis jam sapere per Dei gratiam.

III. De sapientia.

A. Quid vero est sapere? *P.* Spiritu Dei ita illuminari, ut gustum percipiamus in virtutibus ac in communionem cum agnito Deo. *A.* Quid præterea? *P.* Nihil. Num quid præter Deum et illuminatæ mentis virtutes requiris? *A.* Non requiro quidem: sed tamen scire aveo, an ne omnes homines sapiant? *P.* Paucissimi hominum possident sapientiam. *A.* Quæ subest ratio? *P.* Quia Deum

Deum non timent : nam *timor Dei est sapientiæ initium.*

IV. De timore Dei.

A. Quidnam est timor Dei ? *P.* Jam audivisti : *sapientiæ initium*, immo *virtutum omnium complexus.* *A.* Hæc nondum satis intelligo. *P.* Ergo tibi declarabo. *A.* Exspecto declarationem tuam avide. *P.* Qui Deum recte timet, is eum vere agnoscit, reverenter amat et ejus jussa exsequitur : atque is voluntati ejus fit conformis. *A.* Ut audio, ardua res est timor Dei.

V. De amore Dei.

A. Quid est amor Dei ? *P.* Est fructus spiritus ac fidei. *A.* Quid continet ? *P.* Adfectum animi sincerum, qui semper versatur in actione virtutis : hoc est, homo Deum amans, lubenti animo omnia christianismi officia peragit. *A.* Talem adfectum seu animi habitum mihi opto. *P.* Deus det eum utrique nostrum.

VI. De

VI. De tribus virtutibus primariis
juventutis.

A. Tres sunt virtutes, quæ præ reliquis, ut audiui, ornant juvenem. Nostine eas, Paule? *P.* Non novi eas, scire tamen velim. *A.* Prima est *obedientia*. *P.* Hanc bene novi. *A.* Fortasse de nomine tantum. *P.* Quidnam præstat obedientia? *A.* Frangit animi pertinaciam, et pueros reddit in omnibus morigeros. *P.* O præclaram virtutem, meoque fratri, inobsequenti illi, admodum necessariam! *A.* Adde: et mihi ipsi. *P.* Cur non potius utrique nostrum? *A.* Invocabimus Deum, ut nobis largiatur animum obsequentem. *P.* Bene mones: sed ita a nobis invocandus est Deus, ut largienti aut largituro animum patentem permitamus seu offeramus.

VII. De amore veri.

A. Quænam est secunda virtus, pueros præ reliquis ornans? *P.* *Amor veri*. *A.* Quid efficit? *P.* Arcet mentiendi libidinem, mentemque

temque reddit serenam ac sinceram. *A.* Studebimus huic virtuti: audiui enim, mendacium esse ex diabolo. *P.* Recte audivisti. Nam diabolus est spiritus mendacissimus et pater mendaciorum. *A.* O quam multos filios habet hic pater! *P.* Non nego: nec possum negare, quia reclamationis experientia, testis hujus rei locuples. *A.* Vitabimus hoc vitium, ut etiam ejus auctorem, satanam, vitemus. *P.* Sed cave, mi Aretophile, ne mentiaris hac tua promissione. *A.* Non mentiar, quæ Dei erit gratia: memor dicti Paulini, *deposito mendacio loquimini verum.* Eph. iv. 25.

VIII. De diligentia.

A. Restat tertia virtus ex iis, quarum studium pueris commendatissimum esse debet. *P.* Hanc facile conjectura adsequar. *A.* Ergo conjecta. *P.* Nonne est *diligentia*? *A.* Est: Rem acu tetigisti. *P.* Nec mirum est, quia ego sum diligens. *A.* Sed propria laus sordet. *P.* Ergone mentiar et discedam a commendato
amore

amore veri? *A.* Nequaquam. *P.* Mendax tamen essem: si dicerem, me ignavum esse. *A.* Aliud est ignaviam suam adlegare: aliud, diligentiam jactare. *P.* Non sum jactator, sed tantum testis diligentiae meae. *A.* At nescis, testem non valere in causa propria?

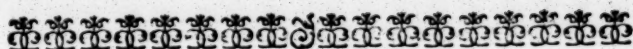
IX. De virtutum exemplari perfectissimo.

P. Equis est optimus virtutum omnium magister? *A.* Christus Jesus, servator noster. *P.* Quam ob causam? *A.* Quia perfectissime ipse praestitit, quod perfecte docuit. *P.* Ergone solus Christus erit imitandus? *A.* Omnino: ita tamen, ut eos quoque æmulemur, qui etiam ipsi Christum vere imitantur. *P.* Utinam omnis vitae nostrae actio sit Christi imitatio.

X. De oppositis vitiis.

P. Quid est vitium, Aretophile? *A.* Est morbus, immo pestis animi. *P.* Quomodo pellitur

pellitur hic morbus? *A.* Per studium virtutum : nam qui virtutem induit, vitia exuit ; qui virtutes amat, vitia odit. *P.* Quodnam vero vitium est juventuti nocentissimum? *A.* Philautia. *P.* Ergo huic morbo per Dei gratiam medebimur.

DECURIA SEPTIMA

D E

R E B U S V A R I I S.

VALENTINUS et HERMANNUS.

I. De horto.

V. Unde venis, Hermanne? *H.* Ex horto.
V. Quid inde adfers? *H.* Flores varios. *V.* Immo fasciculum florum odoratum, ut video: quis eo te donavit? *H.* Hortulanus, vir probus et mei amantissimus. *V.* Sed cur non adfers pruna, immo mala et pira? *H.* Pruna jam comedi: sed reliqua poma nondum maturuerunt. *V.* De floribus vero numquid cogitas? *H.* Quidnam? *V.* Nos
 sumus

fumus instar florum; adeo, ut aliquando de nobis ipsis cum poeta dicere possimus:

Nos quoque floruimus, sed flos fuit ille caducus.

II. De agro et messe.

V. Quo tendis, Hermanne? *H.* Eo rus in agrum nostrum: ubi sunt messores nostri, nostræque ancillæ. *V.* Quid ibi peragunt?

H. Messores metunt fruges, quas deinde ancillæ colligant tomicibus: colligatas vocamus mergites seu manipulos. *V.* Jam me-

mini egregiam sententiam. *H.* Profer eam.

V. *Ut sementem feceris, ita et metes.* *H.* Sed sæpe pro benè factis malam messem metimus, ut itidem in proverbio est.

III. De frigore et igne.

V. Cur non scribis, Hermanne? *H.* Digni mei rigent frigore: nec est ignis in fornace, unde museum calefiat. *V.* Age, excitabimus ignem folle.

H. Follis adest, sed lignum deest. *V.* Ecce lignum: hic est. *H.* Novi,

sed est humidum: arido opus est. *V.* Cur non sufficit humidum? *H.* Quia igni ad-

E

motum

motum nil nisi fumum producit : fumus vero infestat oculos.

IV. De pluvia.

V. Cur venis tam serò in scholam ?
H. Tempestas, cujus transitum exspectabam, me retardavit : sicuti heri te remorabatur pluvia. *V.* Jamne desæviit ? *H.* Desæviit quidem : sed ab oriente rursus surgunt nubes atræ, pluviam minantes. *V.* Immo fortasse imbrem aut nimbium. *H.* Exspectemus, quid serus vesp̄er sit advecturus. *V.* In primis, si suborta fuerit procella.

V. De merenda.

V. Hodie non accipies merendam, Hermanne. *H.* Quid commisi aut intermisi, cur habear indignus merenda ? *V.* Intermisisti diligentiam in schola. *H.* Quid hoc a merendam ? *V.* Permultum : nam merenda nomen habet a merendo : nec datur, nisi bene merentibus aut bene meritis. *H.* Argutè philosopharis, sed in damnum meum. *V.* Quilibet fortunæ suæ faber.

VI. De

VI. De equis.

H. Conscendamus hunc equum, Valentine.
V. Difficilis est adscensu, immo ferit calci-
trando. *H.* Nos non feriet. *V.* Com-
peries. Certè enim hic rufus est audax,
sternax et admodum effrenis, qui sessorem
suum facile excutit. *H.* Adducam habenas,
quas alii remittunt. *V.* Nec admittit quidem
habenas, sed eas detrectat. *H.* Mittamus
ergo equos. *V.* Benè mones: quid enim
nobis est rei aut commercii cum equis, qui
sumus studiosi litterarum?

VII. De canibus.

V. Cave, cave, Hermanne! *H.* Quid-
nam? *V.* Canem, et quidem catenarium
ad fores. *H.* Quis eum in me immittet?
V. Ille se ipsum. *H.* Non credo, eum esse
rabiosum: non enim latrat. *V.* Est tamen
mordax. *H.* Projiciam illi lapidem, ut in eum
sæviat. *V.* Noli eum irritare. *H.* Abe-
amus hinc. *V.* Quorsum? *H.* Unde ve-
nimus. *V.* Expecta parumper. *H.* Non
E 2 est

est tempus expectandi, sed properandi: quia vespera ingruit.

VIII. De morbo.

V. Cur frater tuus hodie non erat in schola?
H. Laborat morbo. *V.* Quonam? fortasse pigritiæ. *H.* Minimè, sed febri. *V.* Ego heri etiam æger eram capite, quod mihi dolebat: et tamen scholam frequentabam.
H. Ego vero sæpe laboro pedibus, qui recusant ire in scholam. *V.* Sed eunt tamen?
H. Omnino eunt: nam timor virgæ etiam invitos pedes currere cogit. *V.* Faxit Deus, ut nobis sit mens sana in corpore sano.

IX. De voce et risu.

V. Quid clamas, Hermanne? *H.* Non clamo, sed tantum clara voce loquor. *V.* Vox tua non solum clara, sed etiam clamosa est: quæ hic tantum submissa esse debebat, ne e somno excitetur Fridericus, qui ægrotat.
H. Ubi decumbit? *V.* In proximo cubiculo.
H. Remittam vocem, non intendam amplius.
V. Abstineamus etiam a risu. *H.* Omnino,
ita

ita decet puerum. *V.* Subridere, et quidem tempestivè, humanum est : sed cachinnum tollere et risu concuti seu effusè ridere, decet neminem, nedum ingenuos pueros. *H.* Cavēbimus igitur, ne quid temerè vertamus in risum aut alios irrideamus : probe memores versus illius notissimi,

Per risum multum debes cognoscere stultum.

X. De quatuor conjugationibus.

H. Recitasti hodie conjugationes in schola?
V. Recitavi ! sed tantum primam *amo* et ultimam *audio*. *H.* Ordo conjugationum non est conveniens scholæ seu disciplinæ : saltem disciplina conjugationes rectius, quam grammatica, ordinat. *V.* Quomodo ergo ? *H.* Initium facit ab *audio* : certè tamen post *amo* statim collocat *audio*. *V.* Quamobrem, seu quo sensu ? *H.* Ante omnia oportet *audire* puerum, quid præceptor doceat et moneat ; deinde *amare* ea, quæ audivit, et velle morem gerere ac proficere : aut, si mavis, primum amet sapientiam et studia ; amor vero exacuat sensum attentè audiendi. *V.* Quid postea ?

H. Statim legendum frequenter : et discendum libenter. *V.* Sic *lego* retinet locum tertium. *H.* Retinet omnino : sed *doceo* suo loco movetur, et quartum accipit seu ultimum. *V.* Quæ subest ratio ? *H.* Id postulat natura disciplinæ : nemo enim recte *docere* potest alios, nisi antea diu multumque *audiverit* attentè, *amaverit* impensè et *legerit* seu didicerit quam diligentissimè litterarum studia. *V.* Bene philosopharis in ipsa grammatica. *H.* Cur vero quatuor conjugationibus præmittitur *sum* ? *V.* Quia *esse* seu *existere* debet in rerum natura, qui vult *audire*, *amare*, *legere*, *docere*.

DECURIA OCTAVA

D E

R E B U S V A R I I S.

ARNOLDUS et NICOLAUS.

I. De via.

A. Quo tendis Nicolae? *N.* Recta in hortum Friderici. *A.* Hæc via eò non fert: sed ista satis trita, etsi plaustris invia. *N.* Lutosâ illa et acclivis, nec lapidibus strata? *A.* Progredere modo alacriter: mox erit declivis, arida et satis jucunda. *N.* Non videtur vero esse compendiaria. *A.* Est sanè, nisi quænaveris diverticula: hoc est, nisi ab eadem ad dextram vel ad sinistram deflexeris. *N.* Persequar hunc callem sine errore, gradumque accelerabo.

E 4

II. De

II. De alauda et luscinia.

A. Audivi heri alaudam, veris nuntiam.
N. Nonne etiam lusciniam? *A.* Nondum :
hæc enim non veris sed æstatis est prænuntia.
N. Utra vero canit suavius? *A.* Luscinia :
insignis tamen est etiam vocis seu cantus
præstantia in alauda. *N.* Omnino : ideoque
nomen habet a laude ; laudat enim Dominum,
creatorem suum. *A.* Scita est hæc nominis
ratio. *N.* Nos vero inde discamus, multo
magis Deum laudare. *A.* Id omnino æquum
est : dedit enim nobis vocem humanam et ar-
ticulatam. *N.* Interea vero gaudeo, ap-
propinquare tempus, quo possimus avium
nidos investigare.

III. De apibus.

A. Quid edis, Nicolæ? *N.* Panem melle
illitum pro butyro. *A.* Quomodo sapit?
N. Dulcissimè. *A.* Quisnam conficit mel?
N. Apis : non autem una, sed plures.
A. Unde illud conficiunt? *N.* E florum
succis. *A.* Admiranda certe est natura apum.
N. Immo

N. Immo admirandum ſane artificium eſt in mellificio. Dicuntur etiam ducere examina. *A.* Sicut nos in ſchola noſtra? *N.* Minimè, ſed novam progeniem emittunt. *A.* Quid præterea obſervas in apibus? *N.* Permulta: ſed nunc ſufficiet, duo adhuc meminiffe. *A.* Dic quæſo. *N.* Habent aculeum, cujus emiſſione nocere poſſunt cuti: et formant ceras tenaces. *A.* Age, ſimus cerâ tractabilioreſ.

IV. De ingenio.

A. Salve, Nicolae ingenioſe. *N.* Cur me vocas ingenioſum? *A.* Quia es ingenio acuto. *N.* Ego ſane nullum mentis acumen in me deprehendo. *A.* Sufficit, alioſ id deprehendere. *N.* Nec tuum ingenium eſt tardum ac obtuſum. *A.* Falleriſ, Nicolae: non enim habeo ingenium in promptu, ut cogitando facile poſſim quidvis adſequi. *N.* Certe tamen iudicium tibi non deeſt. *A.* Unde hoc colligiſ? *N.* Quod non careſ iudicandi ſolertia. *A.* Crede mihi, Nicolae: ſi, quod verum eſt, fatear, neuter noſtrûm habet, cur
fe

se efferat. *N.* Facile tibi adsentior. *A.* Ergo nos de nobis sentiamus demissè.

V. De mendacio.

N. Cur heri non fuisti in schola, Arnolde?
A. Carebam calceis. *N.* Mentiris: nam vidi te ambulantem in foro. *A.* Rogo te etiam atque etiam, ne dicas præceptori. *N.* Ergo mentitus es. *A.* Fateor, modo præceptor non resciat. *N.* Deus tamen novit. *A.* Ille me non cædit virgâ. *N.* Gravissime erras: noli irritare ad vindictam Deum, severum judicem, cujus virgâ peccatoribus aliquando erit intolerabilis. *A.* Etiam mendacibus?
N. Omnino: nam imitantur diabolum, spiritum mendacissimum. *A.* Non mentiar posthac. *N.* Faxit Deus, ut serves promissa.

VI. VII. De furto et mendacio.

N. Ubi et a quo accepisti illum anulum, Arnolde? *A.* Inveni eum in platea.
N. Quando? *A.* Nudius tertius, quum venirem e templo. *N.* Sed ego illum adhuc
heri

heri vidi in digito amitæ tuæ, Sabinæ. *A.* Illa eum fortaffe amiſit. *N.* Mendacem oportet eſſe memorem. *A.* Cur me vocas mendacem? *N.* Non ſolum es mendax, ſed etiam fur. *A.* Quid abſtuli? *N.* Annulum. *A.* Id vix probabis. *N.* Jam ſatis probavi: immo tu ipſe probaſti, ſeu confeſſus es. *A.* Quibus verbis? *N.* Crediſne, me annulum heri vidiffe hærentem in digito amitæ tuæ? *A.* Id non negabo. *N.* Quando vero tu eum inveniſti in platea? *A.* Ante tres dies. *N.* Ecce mendacem ſui immemorem: qui invenire poteſt, antequam aliquid amiſſum eſt? *A.* Fa-teor furtum et mendacium. *N.* Sane pudeat te utriuſque: in primis mendacii, quod turpiſſime a te iteratum eſt. *A.* Crede mihi: non ſolum facti me pudet, ſed etiam pœnitet atque piget. *N.* Utinam ſerio.

VIII. De ira et odio.

N. Cur irasceris, Arnolde? *A.* Titius me fuſte percuffit. *N.* Putabam; Titium eſſe amicum tuum. *A.* Ex amico factus eſt inimicus, odio dignus. *N.* Erras, Arnolde:
nam

nam debemus etiam hostes nostros diligere.

A. Sed illi nos non diligunt. *N.* Nec nos Deum amavimus: et ille tamen nos amat impensè, ut ipsum redamemus et simul amore complectamur inimicos nostros. *A.* Benè mones: ignoscam Titio, ipsumque amabo.

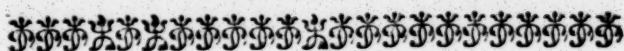
IX. De animo ingrato.

A. Unde accepisti novum istum librum, Nicolae? *N.* Ab avunculo meo. *A.* Num ipsi gratias egisti? *N.* Oblitus sum, nec opus fuit gratiarum actione. Non enim postulavit eam avunculus. *A.* O ingratum hominem: qui non vult gratias agere, nisi exactas! Fuitne tibi gratus liber? *N.* Fuit omnino, et adhuc est. *A.* Vide impudentiam tuam: liber est *gratus* tibi, tu vero es *ingratus* erga ejus datorem. *N.* Agnosco errorem ac vitium meum. *A.* Sed ita illud agnosce, ut emendetur.

X. De maledicentia.

A. Cur tam tristis incedit Valentinus?
N. Luit pœnam linguæ. *A.* Qualem habet
 5 linguam?

linguam? *N.* Maledicam, qua conviciatus est fratrem suum. *A.* Quomodo? *N.* Vocavit eum asinum et hominem nequam: reliqua convicia taceo. *A.* Fortasse par pari retulit maledictis laceffit a fratre. *N.* Minime: frater ejus neminem solet incessere probris. Neque si illum incessisset, id ipsum excusaret: nam, maledictis et malefactis par pari referre, christiana lege vetitum est.

DECURIA NONA

DE

COENA.

CHRISTIANUS et POLYCARPUS.

I. De instruenda mensa.

C. Sterne mensam, Polycarpe : eamque rebus necessariis instrue. *P.* Jam factum est : sed mappulæ manuales sunt immundæ ; nec satis conveniunt recenti seu mundiori mappæ, quam mihi mater suppediavit e cista. *C.* Hæc cura esto matris : modo mundi sint orbes, nec negligatur appositio panis, salini ac poculorum. *P.* Omnia parata sunt. *C.* Cura, ut apponantur cibi. *P.* Ecce, jam adfert famulus fercula. *C.* Mallem ipse esse dapifer.

II. De

II. De ciborum varietate.

C. Qualis est hic cibus? videtur esse crudus. *P.* Erras: est coctus seu elixus. *C.* Ego mallem assum edere. *P.* Quidni et frixum? scilicet pro palato tuo delicato, quod vel sola pulte contentum esse debebat. *C.* Nec tantum mihi est fastidium cibi vilioris, quantum mihi tribuis: non recusō tamen carnem grati succi ac saporis, in primis recentem ac jurulentam. *P.* Cur non etiam fumo induritam, aut muria conditam? *C.* Quia confectū est difficilior et parum habet nutrimenti.

III. De siti ac potu:

C. Fauces meæ jam arent siti. *P.* Igitur eas riga. *C.* Nemo est, qui mihi potum ministret. *P.* Esto tibi ipsi minister. *C.* Neque adest cerevisia, nisi admodum tenuis seu secundaria. *P.* Talis potus convenit pueris, et litterarum studiis: nam cerebrum haud tentat aut turbat. *C.* Sed acefcit. *P.* Mentiris: est defæcata, bonæ notæ, ac grati saporis.

64 *Colloquiorum Latinorum,*

poris. C. Ergo bibam cerevisiam, tantopere laudatam. P. Ita vero, ne poculum sine respiratione exhaustias. Desine, desine, Christiane : ut circumagatur seu obambulet poculum, et nobis quoque nostra portio supersit. C. En, capeffe.

IV. De fame et edacitate.

C. Cur tam avidè voras Polycarpe ?

P. Vehementer esurio : *fames* vero *optimum* est *condimentum*. C. Si esuris, ede : nec vora

distentis buccis, ita ut plenos ac dentibus non comminutos bolos deglutias, et quidem seposito pane ; nec tantum cibi in osingere.

P. Sed sapit egregie. C. Ergo feda saporem paullatim, nec te obrue nimia ingurgitatione cibi. P. Morem tibi geram. C. Vide,

quam scèdè te inquinaveris, cibus ex ore defluentibus. P. Abstergam me mappula.

C. *Gestus edendi mundus esto atque modestus.*

V. De sale.

C. Porrige salinum, Polycarpe : nam hic cibus insulsus est, seu caret sale. P. Mihi

quidem

quidem videtur esse præsulſus ſeu nimium habere ſalis. *C.* Certe ſubſulſus eſt, ſeu aliquantulum habet ſalis. *P.* Edamus deſinentes diſputare de ſale : ne quis utrumque noſtrum jure vocet inſulſum, hoc eſt, ſapientiæ ſale haud conditum.

VI. De ovis.

C. Quænam gallina peperit hæc ova? *P.* Noſtra. *C.* Illane, quam heri vidimus ovis incubantem? *P.* Alia eſt : Illi vero ova ideo ſuppoſita ſunt, ut inde pullos excludat. *C.* Hoc videre geſtio. *P.* Videbis : ſed nunc vide, ne fracta teſta diſſuat ovi albumen cum vitello. *C.* Tu vero diſce, quid ſignificet proverbium : *malus corvus, malum ovum.* *P.* Ejus ſenſum tibi explicabo : ſi mihi expoſueris aliud de ovo proverbium, nempe *ab ovo uſque ad mala.* *C.* Hoc eſt, a cœnæ principio uſque ad finem. Nam apud veteres ova incipiebant cœnam, poma claudabant. *P.* Certe *non ovum ovo eſt ſimilius*, quam tu bono interpreti : qui ne quidem eges prioris adagii explicatione.

VII. De adventu convivæ.

P. Accede, Christiane: nondum enim te absente omnia sunt peresa. *C.* Ago gratias pro invitatione vestra: fames me non exstimulat. *P.* Nihilominus adjunge te nobis convivam: et ede, quantum libet. *C.* Salvete, fautores et amici: bene fit vobis cœnantibus! *P.* Et tibi nobiscum cœnatura. Occupa hanc sellam aut istam, ubi tibi erit sedes commodior. *C.* Gratulor mihi de vestra societate et amicitia. *P.* Et tu nobis es gratus: sed longe eris gratior, si expedito cultro, ipse manum admovebis patinæ. *C.* Facio, quod imperatis. *P.* Non imperamus, sed rogamus amicum amice.

VIII. De cancri.

C. Restant cancri, Polycarpe. *P.* Sed hi tibi non sunt destinati. *C.* Ex parte tamen. *P.* Credo equidem, si sciveris proverbia quædam de cancri. *C.* In morem oclipedis procedunt omnia cancri. *P.* Video te esse doctum, immo doctiorem Sempronio. *C.* Certe can-
crum

crum lepori comparas. P. Immo tu doctissimus es. C. Quid jocularis? P. At cur Sempronium vocas leporem, te autem cancrum? C. Absit ista interpretatio, a re ipsa et a mente mea aliena. P. Sed edamus: nam loquentibus nobis dati sunt cancri. C. Aut potius cancelli.

IX. De philosophica temporum interpretatione.

C. Quid didicisti hodie in schola, Polycarpe? P. Quid hoc ad cœnam? C. Permultum: omnis enim cœna condienda est aliqua lectionum repetitione. P. Didici ex conjugatione prima *præsens*, *imperfectum*, *perfectum*, *plusquamperfectum* et *futurum*. C. Videris mihi simul philosophari, Polycarpe. P. Egone? vix credo. C. Sin minus, me audi philosophantem. P. En ausculto arrectis auribus attentaque mente. C. Omne *præsens* in hac vita est *imperfectum*, nonne? P. Nondum satis percipio mentem tuam: sed perge philosophari. C. Omne *perfectum* et *plusquamperfectum* est *futurum*: scilicet

in vita æterna. *P.* Nunc te intelligo, philosophæ. *C.* Quæ quum ita sint : *præsentibus*, quæ *imperfecta* sunt, ita utamur, ut frui possimus *perfectis* et *plusquamperfectis*, certo *futuris*.

X. De mensa secunda seu bellariis.

P. Surgamus, Christiane : et adstemus mensæ mox cibos seposituri. *C.* Exspecta parumper, mi Polycarpe : nam video in proximo conclavi instrui patinam uvis, pomis et nucibus. *P.* Sed non pro nobis. *C.* Quidni ? novi animum matris, quæ nobis raro aliquid negare solet. *P.* Ergo roga illam demisse. *C.* Exspectandum erit adhuc paullisper, donec appositum fuerit egregium illud ferculum.

DECURIA DECIMA

D E

R E B U S C O E N A M
I N S E Q U E N T I B U S .

*PAEDAGOGUS et DISCIPULUS
TIMOTHEUS.*

I. De cantione.

P. Porrige mihi librum cantionum, Timothee. *T.* Quem in usum? *P.* Ut canamus: solemus enim precibus, quibus Deo gratias agimus pro cœna, addere unam atque alteram cantionem. *T.* Ego nondum possum canere. *P.* Discendum est, quod nescimus. Ipsi etiam angeli suo exemplo nobis musicam commendarunt. *T.* Quando

et quomodo? *P.* Nonne audivisti angelicam illam cantilenam: *gloria in excelsis Deo!* *T.* Probe novi: et operam dabo musicæ, quia tanta ejus est præstantia.

II. De lectione sacri codicis.

P. Ubi substitimus heri in lectione scripturæ sacræ? *T.* In fine capitis quarti sancti evangelistæ Joannis. *P.* Vix credideram, te notasse caput. *T.* Non solum illud notavi: sed etiam plurima, quæ circa illud monuisti, adhuc memini. *P.* Pergemus nunc ad caput sequens legendum cum epitome præmissa. *T.* Totumne legam? *P.* Omnino: et quidem voce clara, tarda atque distincta; mente vero attenta ac pia.

III. De ambulatione.

P. Tempus est eundi cubitum, Timothee. *T.* Vix audita est hora octava. *P.* Erras, mox audietur nona. *T.* Permite quæso, ut usque ad nonam hic maneam apud matrem. *P.* Ut discursare possis: novi enim morem tuum petulantem. *T.* Absit a me omnis petulantia.

petulantia. Tantum meabo paullulum : memor sententiæ, quam nuper in schola discibamus. *P.* Cujus? *T.* *Post cœnam stabis, vel passus mille meabis.* *P.* Sufficere possunt ducenti.

IV. De repetitione.

P. Para te ad repetitionem, Timothee. *T.* Putabam eam hodie omissum iri. *P.* Numquam omittenda est : nam crebra repetitio est quasi anima studiorum. *T.* Nec eam detrectabo ; non poterunt tamen omnia repeti. *P.* Neque hoc postulo : sufficiat recognovisse singula summatim. *T.* Non invenies me imparatum. *P.* Id experiar.

V. Aliud ejusdem argumenti.

P. Quid retinuisti e lectione sacra? *T.* Inter alia recordor e Matthæi capite tertio illa Joannis baptistæ verba : *agite*, inquentis, *pœnitentiam* ; nam *appropinquavit regnum cœlorum.* *P.* Quomodo interpretatus sum vocem *pœnitentiæ*? *T.* De mentis nostræ immutatione ac renovatione. *P.* Efficiat Deus,

ut experiaris re ipsa, quod nuda tenes notitia. Quid e grammatica et aliis lectionibus observasti? *T.* Permulta, crede mihi. *P.* Non sum tam credulus, antequam probaveris diligentiam tuam. *T.* Eam tibi satis probabo.

VI. De precibus vespertinis.

P. Posthac repetamus plura: repetitioni succedant preces. *T.* Quales? num ex præscriptis formulis, an ex libero animi adfectu verbis citra præmeditationem conceptis seu prolatis? *P.* Utinam orare posses modo posteriori, qui sæpe melior est priore. *T.* Rursus tentabo, sicut alias facere consuevi. *P.* Consuevisti, quod non omnino approbo: non enim consuetudo, sed intimus animi adfectus nos ad preces impellere debet.

VII. De exuendis vestibus.

P. Sine mora exue vestes, Timothee. *T.* Exuam, ut præcipis: et quidem celeriter, urgente somno. *P.* Esto autem simul memor dicti Paulini: *exuite veterem hominem.*
P. Sed

P. Sed quid est homo vetus? *P.* Homo vetus, ut sæpe audivisti, est naturæ nostræ labes, a prima nostra origine attracta: hæc magis magisque exuenda est. *T.* Sed quomodo, in primis sub noctem? *P.* Ita, ut in conscientiæ examine exploremus præteriti diei acta, variaque nostra errata: et ea serio emendemus. *T.* Quomodo autem fit ea emendatio? *P.* Vera agnitione, demissa deprecatione, et serio proposito emendationis.

VIII. De lecto.

P. Confer te in lectum, tamquam ad letum. *T.* Quid significat letum? *P.* Mortem. *T.* Putasne me hac nocte morituum esse? *P.* Non quidem hoc arbitror: fieri tamen potest, ut moriaris. *T.* Ego potius dormiam. *P.* Sed somnus est mortis imago. *T.* Fortasse respicis versiculum: *stulte, quid est somnus, gelidæ nisi mortis imago?* *P.* Hunc ipse respice, mortemque ac sepulcrum tuum meditare: sic non eris stultus, sed sapiens.

IX. De

IX. De nocte.

P. Composuistine te ad somnum? *T.* Utique me composui. *P.* Ergo obdormisce: mox exstinguetur candela. *T.* Sic atra nox me terreat. *P.* Non habebimus noctem obscuram, sed sublustrem. *T.* Ego nihilo minus terreor. *P.* Cape somnum oculis; et timorem Dei, fiducia plenum, animo: sic nullus erit terror tenebrarum.

X. De custodia angelorum.

P. Quid te adhuc jactas in lecto, inquiete? *T.* Fortasse ducam totam hanc noctem infomnem. *P.* Qua de causa? *T.* Metus mihi adimit somnum. *P.* Quid metuis? *T.* Tenebras, immo mures et spectra. *P.* Omitte istum metum, nam vanus est: habes sanctos angelos custodes. *T.* Ubi sunt: eos non video. *P.* Nec possunt videri: tamen revera adsunt, et pro nobis agunt excubias. *T.* Experiar, an capere possim somnum. *P.* Quiesce placide. *T.* Ego tibi quoque, carissime præceptor, placidam noctem apprecor.

COLLO-

COLLOQUIA NOVA

EX INITIO

HISTORIÆ ROMANÆ DE PROMPTA.

CHRISTOPHORUS et FRIDERICUS.

I. Salutatio.

C. Salve mi Friderice. *F.* Ago gratias ;
tu quoque salvus sis, mi Christophore.
C. Unde venis ? *F.* E schola. *C.* Quid
præceptor vos ibi docuit ? *F.* Docuit nos
tota hac hebdomade historiam Romanam.
C. Præceptor meus ante duos annos eandem
nobis tradidit. *F.* Num adhuc eam memo-
ria tenes ? *C.* Vereor ne magnam ejus par-
tem sim oblitus. *F.* Non miror, post hoc
temporis

temporis spatium tibi quædam excidisse. C. Num tu eam tenaci memoria complexus es? F. Sic puto, nam recenti memoria eam teneo, et ter jam a præceptore eam sum edoctus. C. Itaque non dubium est, quin jam probe calleas, nam *dediscit animus sero, quod didicit diu.* F. Hoc Senecæ dictum est verissimum. C. Sed si me amas, nihil impedit, quo minus eam, vel saltem aliquam ejus partem mihi in memoriam revoces. F. Id faciam lubentissime, ut vel ob hoc, nullam habiturus sis causam de meo in te animo dubitandi.

II. De Romulo.

C. Quid de Romulo, primo Romanorum Rege, memoria dignum audivisti? F. Primum hoc, quod urbs Roma ei originem et nomen debeat. C. Sed hoc mirum videtur, quod Romulus tantum regnum condere potuerit, cum tamen obscuro genere natus sit. F. Quamquam non rege, regio tamen genere ortus est. C. Atqui quis Romuli pater fuerit, incertum est. F. Incertum hoc quidem est,

est, sed nescisne matrem ejus antiquo regio genere oriundam fuisse? C. Bene mones, nam recordor, eam fuisse Rheam Silviam, quæ alio nomine Ilia dicitur; eandemque a regibus Albanis in Latio progeneratam. F. Vere recordaris. C. Nisi molestum est enumera mihi majores Romuli. F. Enumerabo, sed paulo altius repetendum est Romuli genus. C. Itaque interrumpamus paulisper colloquium: nam animus remissionem querit, et *cito rumpes arcum, semper si tensum habueris, at si laxaris, quum voles, erit utilis.*

III. Majores Romuli.

C. Expedi promissum tuum, et genus Romuli mihi breviter enarra. F. Spem tuam non frustrabor. Primum hoc jam tibi est notissimum, quod Romulus ab Ænea, Troja profugo, genus suum repetat. C. Sic audi, nec non, quod ejus posterum in Latio per ordinem successionis regnasse dicantur. F. Ex his tandem regnum accepit Procas, Romuli proavus, cui duo erant filii; Numitor, natu major, Romuli avus; minor autem Amulius. C. Num itaque Numitor Procam in regno
excepit?

excepit? *F.* Sic quidem jus naturæ, five communis gentium consuetudo postulabat. *C.* A quo Numitor regno privatus est? *F.* Ab ipso fratre Amulio, apud quem plus valebat regni cupiditas, quam ætatis verecundia, et voluntas patris. *C.* Adeone nihil sanctum est injustæ regnandi cupiditati! *F.* Neque vero solum Numitorem regno pepulit, sed regnum etiam scelere partum, scelere sibi firmavit. *C.* Quæ scelera addidit? *F.* Omnem virilem prolem Numitoris interfecit, Rheam Silviam, Numitoris filiam, Vestæ sacerdotem legit. *C.* *Ut nemo doceat fraudes, et sceleris viam, regnum docebit.*

IV. De Rhea Silvia matre Romuli.

C. Quantum ego quidem scio, sacerdotes apud plerasque gentes magna dignitate excellabant, et nobilissimus quisque hunc honorem expetebat. *F.* In hoc non erras: quin ipsi Romanorum Reges multa sacrificia faciebant. *C.* Quomodo itaque jure sceleris accusaris Amulium, quod Iliam Vestæ sacerdotio dignam habuerit? *F.* Scelus est, quod
eam

eam involuntariam sacerdotio devovit. *C.* Quo consilio id fecit? *F.* Ut eam et Numitorem patrem omni spe prolis masculæ privaret; quippe lex erat, qua Vestales perpetuæ virginitati devotæ essent. *C.* Adeone autem temeraria fuit Rhea, ut, ne dicam deam, sed Amulium et poenam non extimesceret? *F.* Non quidem fuit temeraria aut libidinosa, sed egressa ex urbe, dum aquam ad sacra haurire vult, vi a quodam, nescio quo, est compressa, peperitque geminos Romulum et Remum. *C.* Quo animo Amulius hoc tulit? *F.* Irato sane, ut colligi potest, nam ipsam in vincula conjici jussit.

V. De patre Romuli.

C. Patrem Romuli et Remi ignorari dixisti; atqui permulti Martem patrem nominant. *F.* Sic quidem ipsa Rhea Sylvia Martem, auctorem partus, apud Amulium edidit, ut honesto nomine culpam celaret. *C.* Sed stultissima fuit Rhea, quæ verbis istis fidem adhiberi posse crederet. *F.* Non quidem stulta sed callida; quæ superstitione populi

ad poenam capitis vitandam usa est. *C.* At res exemplo caret. *F.* Non caret; nam multæ impudicæ fœminæ apud Veteres, Jovis vel aliorum Deorum stuprum se passas esse vel crediderunt, vel professæ sunt. *C.* Hinc itaque tot filii Jovis et Deorum narrantur. Sed num Amulium huic professioni fidem adhibuisse putas. *F.* Hoc sane dici non potest; saltem nomen Dei, apud plebem multum valiturum, reveritus, Iliam non capite plecti jussit, sed in vincula conjecit.

VI. De Romuli et Remi infantia.

C. Quid Romulo et Remo, pueris recenter natis, factum? *F.* Eos Amulius in fluvium Tiberim abjici jussit. *C.* Sed mirum, ni aqua suffocati sint. *F.* Quin, fortuna sic gubernante, servati. Nam Tiberis forte tunc restagnabat, adeo ut pueri non in ipsum fluminis alveum, sed in aquæ partem redundantem exponi possent. *C.* Sed nonne aqua, in alveum suum relapsa, pueros secum absorpsit? *F.* Non. Sed aqua, dum refluxit, pueros in sicco destituit. *C.* Tunc vero nutrice destitutos infantes fame et siti periisse credi-

crediderim. *F.* Id quo minus factum sit, singulari Deorum providentia factum esse fabulantur. *C.* Narra quæso hanc fabulam. *F.* Lupa sitiens eademque fœta, ex montibus ad sitim restinguendam decurrit. *C.* Quid tum? *F.* Ad puerilem vagitum cursum deflexit, et eorum quasi miserta, ubera præbuit. *C.* Quo teste hoc creditum est? *F.* Faustulus, pastor regius, lupam, pueros lingua lambentem, se invenisse testatus est. *C.* Quid porro Faustulus? *F.* Pueros hosce uxori Laurentiæ educandos dedit.

VII. De nutrice Romuli et Remi.

C. Mansuetam nimis lupam dicis, quæ pueris ex uberibus suis alimenta præbuërit, ad quos devorandos tamen ab ipsa natura incitaretur? *F.* Sic quidem dicunt; sed error videtur in nomine esse. *C.* Ambiguum nomen dicis? *F.* Recte. Nam lupa non solum significat animal brutum, sed etiam meretricem. *C.* Hoc memini; hinc et lupanar dicitur domus, ubi meretrices prostabant. Sed perge, qua coepisti. *F.* Non
G itaque

itaque a bestia, sed a Laurentia meretrice Faustulique uxore inventi et nutriti, deinde inter pastores, inscio Rege, educati sunt. *C.* Cur ex ambiguo nomine Veteres potius fabulam fictam, quam veram amplexi sunt? *F.* *Omnis antiquitas fabulosa est.* Plerorumque enim populorum origines fabulis sunt involutæ, quin ipsi Dii immiscentur. *C.* Id eos propterea fecisse certum est, ut augusta divinaque origine se extollerent, suis spem futuræ magnitudinis, finitimis vero metum sui injicerent.

VIII. Quo casu pueri agniti sint.

C. Jam aveo scire, qua ratione, sive qua arte Romulus, ex infima pastoris sorte, ad regium fastigium ascendere potuerit. *F.* Casus adversus illos provexit. *C.* Quem casum dicis? *F.* Dum Romulus et Remus inter pastores educati latrocinantur, et latronibus prædas eripiunt, ipsi præda fiunt. *C.* Dicis ergo, eos in latrocinio comprehensos esse. *F.* Non quidem utrumque; sed dum cum latronibus contendunt, Remus ab his comprehensus,

prehensus, ad Regem Amulium adducitur.

C. Quo crimine latrones eum apud Regem deferebant. *F.* Crimini dabant, quod hi

juvenes Numitoris agros depopulati fuerint.

C. Qua pœna Remus damnatus est? *F.* Traditus est ab Amulio fratri Numitori puniendus.

C. Quid Numitor? *F.* Dum juvenem in vinculis retinet, Remus Faustuli indicio servatus est.

C. Ergone Faustulus Numitori totam rem aperit, nepotesque, Remum et Romulum esse dixit? *F.* Non solum Numitori, sed et Romulo, unde nati sint, narrat, et ad vindictam sui et avi Numitoris impellit.

IX. Continuatio, et de Amulio interfecto.

C. Credebatne Numitor pastoris indicio de nepotibus? *F.* Paululum dubitabat; sed

res ipsa loqui videbatur. *C.* Quibus argumentis ad credendum induci poterat? *F.* Ut

alia taceam: ætas juvenum conveniebat in id tempus, quo pueri expositi essent, et indoles egregia et plane regia juvenum videbatur.

C. Non itaque dubium est, quin eadem in-

doles utrumque ad vindictam, de Amulio
sumendam, excitarit. *F.* Vere conjicis.
Huc accedebat, quod iidem inter pastores, et
latrocinia educati, omnia audere parati essent.
C. Quis vero primus ad vindictam se accinxit?
F. Romulus. *C.* Unus vero pastor regiae
potentiae impar videtur. *F.* Quod vi non
potuit, dolo perfecit. *C.* Quo dolo usus est?
F. Collecta parva manu pastorum, alios
alio itinere proficisci iussit, ne suspicionem
præberent, donec ad regiam pervenirent.
C. Nihilne Remus ausus est? *F.* Etiam hic
alios juvenes, ex domo Numitoris, misit.
C. Num vero Numitor communem causam
adjuvit? *F.* Adjuvit callide; quippe ad
primum tumultum, sub titulo urbis custodi-
endæ, milites ad arcem tuendam avocavit.
C. Quamobrem? *F.* Ne Amulio succurri
posset. *C.* Quid interea juvenes ad regiam?
F. Regiam invadunt, Amulium obtruncant,
et Numitori avo regnum Latii restituant.

X. De Roma auspiciis condenda.

C. Num Romulus Numitori, in regnum
restituto et mortuo, successit? *F.* Nunquam

successit. Intervenit enim regni cupido. C. Scilicet malum avitum illud erat. F. Recte; non enim expectavit, sed rapuit regnum, dum novam urbem molitus est, avo adhuc vivo et adjuvante. C. Puto, et Numitore novæ urbi in Latio locum concedente. F. Immo ipse Romulus et Remus loca elegerunt ea, ubi expositi et educati fuerant. C. Num communi imperio regnaturi? F. Minime, sed lis inter eos orta est. C. Cadit ergo et in hos illud Lucani Poëtæ: *Nulla fides regni sociis, omnisque potestas impatiens consortis erit.* Quid vero illam litem diremit? F. Convenit inter eos, ut deos locorum præfides consulerent, adhibitori auspicia. C. In verbo auspicii aliquantum hæreo. F. Deducunt hoc nomen ab *avis* et antiquo verbo *specio* quod significat video. C. Ni fallor, auspicia sunt signa et omina, quæ capiuntur e cantu et volatu avium. F. Non falleris, nonnullæ aves canentes felicia, nonnullæ infelicia prædicere credebantur. C. Quid autem ex volatu ominabantur. F. Apud Romanos, si aves a sinistra parte volantes apparerent, plerumque lætum id omen erat; apud Græcos

vero, a dextra. *C.* Plura jam de auspiciis non interrogabo, licet plura superesse videantur. *F.* Hoc addo, quod verbum auspicii etiam de aliis ominum generibus usurpetur.

XI. Continuatio, et de nece Remi.

Utri feliciora obtigerunt auspicia, Romulone an Remo? *F.* De hoc dubitatur. *C.* Quæ autem auspicia utrique evenerunt? *F.* Remus Aventinum montem occupat, et prior sex vultures vidit. *C.* Nunc in memoriam mihi redit: quod Romulus, occupato Palatio, sive monte Palatino, postea duodecim vultures vidit. *F.* Recte. Itaque utriusque causa iusta videbatur, nam Remus vicit tempore, Romulus numero. *C.* O! ancipitem veterum superstitionem! quæ contentionis ardorem non exstinxerit, sed magis accenderit. *F.* Nec erat qui litis arbitrium fusciperet, nam utrumque sua multitudo regem salutaverat. *C.* Nullum ergo aliud quam armorum remedium fuit. *F.* Omnino; dum autem ab armis auxilium quærunt, Remus in turba ictus cecidit. *C.* Sed quantum

ego scio, Remus aliquo tempore post, dum fratri insultat, occisus est. *F.* Non defunt huic narrationi auctores, saltem hoc certum est: Remum cum suis Romulo imparem fuisse. *C.* Sed de hoc auspicio mihi adhuc superest, ut interrogem, quid illæ aves vultures portendere credebantur? *F.* Aves prædæ et sanguini assuetæ credebantur indicare urbem bellatricem futuram.

XII. De initiis Romæ urbis parvis.

C. Superiori colloquio, mi Friderice, substitimus, ut scis, circa initia Romæ conditæ. *F.* Scio. Initia autem perparva fuerunt, siquidem ter mille tantum pedites, et pauciores trecentis equitibus se urbi condendæ accinxerant. *C.* Angustos etiam fines terræ complexus esse videtur Romulus. *F.* Elegit Palatium, utpote hæc erant loca, in quibus fuerat educatus; sed tamen ampliores fines complexus est, quam quibus hæc hominum paucitas sufficeret. *C.* Sapienti consilio hoc factum puto, et magis in spem futuræ magnitudinis, quam ad præsentis homines. Sed

num aliud quid habes de parvis initiis? *F.* Hoc, quod non muris, sed fossa tantum et vallo, novam urbem circumdedit. *C.* Risui sane hæc munimenta finitimis fuerint necesse est. *F.* Non solum finitimis, sed et ipsi Remo. *C.* Scilicet hoc narratur ab iis, qui nunc demum Remum occisum esse dicunt. *F.* Recte rationem reputas; utpote Remus, invidia abreptus, materiem irridendi quærens, munimenta transiisse, a fratre autem, inde irato, occisus esse dicitur.

XIII. De incrementis urbis Romæ.

C. De initiis, mi Friderice, Romæ vidimus; jam vero considerabimus incrementa, qua arte effecerit novus Rex, ne vana urbis magnitudo videretur. *F.* Exemplo aliarum civitatum, asylum in urbe fecit. *C.* Placetne explicare quid sit asylum? *F.* Ut jubes. Asylum est verbum græcum, et si originem ipsam spectes, significat locum, ubi non licet aliquem lædere*. *C.* Quam ob causam instituebantur asyla?

* Verissimè videtur derivari ab alpha steretico; et *συδα*, quod non solum significat spoliare, sed etiam lædere.

F. Ut

F. Ut illuc confugerent homines obscuri, rerum suarum pertaesi, novarum cupidi, atque altius emergendi avidi. *C.* Forte et latrones, et omnium scelerum colluvies immiscebantur. *F.* Hoc plerumque accidit, inprimis impunitate scelerum in asylo proposita. *C.* Itaque facile crediderim, non defuisse, qui ad famam novae urbis concurrerent. *F.* Hoc concursu res Romana ita valida facta est, ut cuilibet finitimarum par bello crederetur. *C.* Nihil utique urbi defuisse videtur. *F.* Licet magno terrori finitimis esset, incremento tamen multum deerat, et unius tantum ætatis videbatur. *C.* Vix hoc crediderim. *F.* Quidni vero? quippe civitati, ex viris maximam partem collectæ, mulieres deerant, nec ulla spes procreandæ sobolis ostendebatur. *C.* Matrimonia dolo quæsitæ vis narrare; sed ne tua patientia abutar, hoc futuro colloquio reservabimus.

XIV. De Romulo uxores precibus quærenti.

C. Juste videtur Romulus accusandus, qui potius uxores dolo rapuerit, quam a finitimis legitimo

legitimo modo petierit. *F.* In hoc sibi non defuit rex; qui ex Senatus consilio ad finitimos de societate ineunda, et de connubiis contrahendis, licet frustra, misit. *C.* Sine dubio legationis spretæ causa fuit, odium civitatis ex infima plebe collectæ. *F.* Hæc una erat causa; huc accedebat metus novæ urbis in propinquo, magnæ instar molis, crescentis, et aliis ruinam minitantis. *C.* Etiam hoc a vero non abhorret. *F.* Pleræque gentes etiam legatos, cum irrisione, interrogarunt: Num fœminis quoque asylum aperuisset? *C.* Ægèrrime vero hanc repulsam Romulum tulisse facile credi potest. *F.* Ægritudinem tamen dissimulavit, et vindictam non armis maturavit, sed in tempus insidiarum distulit. *C.* Raram narras continentiam in feroci ingenio!

XV. De raptu virginum.

C. Nunc colloquamur de dolo ipso, quo rex suis uxores paravit. *F.* Dolum hunc fruxit: Magno apparatu, ut tum tempora erant, ludos indixit finitimis, eosque humanissime

nissime invitavit. *C.* Quales ludos? *F.* Consualia. *C.* Cur hi ludi dicuntur Consualia. *F.* Quia celebrantur in honorem Neptuni, non quidem marini, sed cquestris, quem et Consum, id est Deum consilii nominant. *C.* Hoc sane mirum videtur, quod finitimi ad ludos venire non recusarint. *F.* Illecti partim rei novitate, partim apparatus magnificentia confluerunt. *C.* Ipsa nomina populorum addere ne graveris. *F.* Hi erant Antemnates, Crustumini, Cæninenses, imprimis Sabinorum omnis multitudo, cum conjugibus et liberis, cupide concurrerat. *C.* Num initio sub specie amicitiae, et hospitaliter per domos excepti sunt? *F.* Sic factum. Sed tempore ipso ludorum dum advenæ cupidius spectant, ex composito signum datur. *C.* Num antea Romani inter se virgines distribuerant, aut discrimen virginum factum est? *F.* Non, sed virgines spectantes, ut in quamque quis inciderat, aut quam oculis sibi notaverat, rapiunt, et connubio sibi jungunt. *C.* Quid vero tunc animi raptis fuit? *F.* Primum quidem indignatae, sed statim mitigatae sunt blanditiis virorum, factum a-

more

more excusantium. *C.* Validissima, mehercule, tormenta Romani ad muliebrem ingenium expugnandum admoverunt.

XVI. De bellis ob raptum virginum
ortis, primum de bello cum Cæ-
ninenfibus.

C. Cum ob raptum virginum Romæ raptarum bella exarserint, enarra quæso, quomodo fuerint hæc bella apparata et gesta. *F.* Primum parentes raptarum Roma tristes abeunt, jus hospitii violatum diclitantes, ipsum Deum Consum testati. *C.* Nihil sane eos adjuverit ille Confusus, Deus fictitius; sed tamen pium bellum susceptum est pro filiabus raptis. *F.* Atqui non minus Romani pium bellum se gerere putabant pro raptis, nunc vero suis uxoribus. *C.* Impares vero Romani tot populis conjunctis fuisse necesse est. *F.* Saluti fuit Romanis, quod inter eos populos non convenit, his inconsultius et cupidius, illis lentius et diligentius bellum apparantibus. *C.* Quia itaque singuli Romanos proprio

prio Marte adorti sunt, facile fuit singulos vincere. *F.* Cæninenses autem cupidissimi erant, qui primi victi sunt, et inde parta sunt spolia opima, et Jovi Feretrio templum in monte Capitolino designatum est. *C.* Locus hic est de spoliis opimis differendi; sed si placet, hoc alio tempore.

XVII. De spoliis opimis et Jove Feretrio.

F. Licet a te non admonitus, scio quid me velis. *C.* Itaque me non diu morare. *F.* Spolia opima sunt vestes et arma, quæ dux Romanorum duci hostium victo cæsoque detraxit. *C.* Cur autem opima dicta sunt? *F.* Optimus est idem quod pinguis, deinde et lautus, amplus, magnificus. *C.* Dicta sunt itaque propter eximiam gloriam, inde a dūce partam. *F.* Rem acu tetigisti. *C.* Hunc autem honorem duobus tantum post Romulum contigisse audivi. *F.* Qui fuerunt? *A.* Cornelius Cossus, qui de Tolumnio Vejentium, et M. Claudius Marcellus, qui de Viridomaro, Gallorum duce, eadem peperit.
C. Sed

C. Sed cum tot fortissimi fuerint Romanorum duces; cur non sæpius hosti adimi potuerunt? *F.* Quia certis legibus adstrictus erat is honos.

C. Recita leges. *F.* Primum, quia debebant a summo duce, acie quidem instructa, adimi; deinde etiam prima omnium esse.

C. Hæc spolia Jovi Feretrio semper dedicata esse certum est; quid autem de nomine Jovis Feretrii compertum habes?

F. Sunt, qui hoc nomen a feriendo vel hostem, vel victimam deducant, quia propterea sacrificatur.

C. Quid verosimillimum putas? *F.* Aliorum rationem, qui a ferendo sive feretro deducunt.

C. Hoc sic intelligo: quia Jovi in templum, in ferculo, sive feretro ad eam rem composito afferebantur.

F. Recte intelligis.

XVIII. De bello cum Antemnatis, Crustumini et Sabinis.

F. Post Cæninenses etiam Antemnates, deinde Crustumini victi sunt; utrique satis clementer a Romulo habiti.

C. Pietati hoc dari decuit, ut foceris victis parceretur.

F.
Inprimis

Inprimis hoc concessit Herfiliæ conjugii, quæ, fatigata raptarum precibus, oravit maritum, ut parentibus earum, qui cuperent, donaret civitatem. *C.* Ergone urbs denuo aucta? *F.* Multi ex his Romam demigrarunt. *C.* Restat bellum cum Sabinis. *F.* Hi, quemadmodum ultimi omnium, ita gravissimo et exitiali fere Romanis bello, virgines repetiverunt. *C.* Cujus consilio et ductu in eo bello usi sunt Sabini? *F.* Erat tunc Titus Tatius Rex Sabinorum, sapientia et fortitudine in his regionibus facile princeps. *C.* Qua prudentia in parando bello usus est? *F.* Non cupidius bellum ostendit, quam paravit. *C.* Quibus artibus autem illud gessit? *F.* Addidit fortitudini consilium, consilio dolum; quo factum est, ut ipsam Romanorum arcem occuparet.

XIX. De Tarpeia Sabinis arcem prodente.

C. Facile intelligis, mi Friderice, me avidum esse audiendi, quem dolum Titus Tatius adhibuerit, ut arcem Romanam caperet.

F. Partim,

F. Partim, arcem sibi proditam emebat, partim proditiōis præmium callide persolvebat.

C. Quis arcem Sabinis prodidit? *F.* Tarpeia,

filia ipsius Spurii Tarpeii, qui arci præerat. *C.* Tarpeia, virgo quæ esset, arcemne prodere potuit? *F.* Potuit. Nam dum

extra mœnia sacris aquam petitura exierat, pacto pretio a Sabinis corrupta, eos rediens

secum in urbem recepit. *C.* Dic, si placet, pretium, quod illa pacta sit. *F.* Pretium

poposcit aurum, quod Sabini sinistris manibus gererent. *C.* Quid vero est ambigue

pacisci, nisi hoc est? *F.* Non solum ambigua, sed et perniciosa Tarpeia pactio fuit.

C. Ergo a Sabinis occisa est? *F.* Occisa est ex pacto, Sabini enim arce potiti, in pretium proditiōis eam obruebant clypeis aureis,

utpote quibus sinistra eorum exarmatae erant. *C.* Eratne vero aliud aurum in manibus Sabinorum, quod Tarpeia expectaret?

F. Erat; annuli nempe et armilli, ex more illius gentis, aurei. *C.* Sic vero Sabini,

dum fidem suam expedire volunt, calumnia ad perfidiam puniendam, usi sunt. *F.* Nec

hoc

hoc injuste ; nam *preditori nulla danda est fides.*

XX. De Romanis in fugam conjectis ; et de Jove Statore.

C. Arce a Sabinis occupata actum fuisse videtur cum Romanis. *F.* Actum fuisset, ni, pace cum Sabinis inita, eam recepissent. *C.* Tam subito Romanorum illa ferocia in preces descendit ? *F.* Nihil de ferocia remiserunt, sed eo acrius, indignatione animos exstimulante, arcem recuperaturi, in montem enitebantur. *C.* Quid vero mortales, rebus desperatis, non audent ! Nam ; *Una salus victis, nullam sperare salutem.* *F.* Sed nec Sabini ad resistendum segnes, ex arce procedunt, et dum æquiore loco pugnant, Romanos facile in præcipitium fuga conjiciunt. *C.* Imperio et minis Romuli fuga militum inhibenda erat. *F.* Quod imperio non valuit, superstitione effecit. *C.* Callide factum ! sed te non interrompam. *F.* Romulus, precatus, Jovi Statori vovet templum posteris etiam sanctissimum futurum. *C.* Jo-

vem Statorem hinc a Romulo dictum fuisse audiui, quod imperium Romanorum statuerit. *F.* Sic quidem nonnulli dicunt; sed verius ex historia hoc nomen repetitur, quod Jupiter tunc fugam Romanorum stitisse credebatur.

XXI. De pugna atrociori cum Sabinis, et interventu mulierum.

C. Non dubito, quin religio, de templo Jovis Statoris ædificando, multum apud imperitos milites valuerit. *F.* Non tam hæc religio, quam dolus Romuli suos adhortantis. *C.* Recita ista verba. *F.* Precibus finitis: Jupiter, inquit, vos resistere atque iterare pugnam jubet. *C.* Ergone pugna iterata Sabini victi sunt? *F.* Minime. Nam acerrimis ab utraque parte animis commissum est prælium, utrisque fortassis exitiale, ni uxores Romanorum ex transverso inter utramque aciem intervenissent. *C.* En insigne muliebris audaciæ exemplum! *F.* Eo vel audaciæ, imo furoris progressæ sunt, ut inter ipsa tela volitantia se immiscerent.

C. Utrum

C. Utrum pugnaturæ, an fleturæ? *F.* Quin precaturæ; nam laceris vestibus, passisque crinibus, et reliquo habitu, ad tritissimam composito, utrosque precibus obtundunt. *C.* Qua fiducia fretæ? *F.* Hinc maritos, illinc parentes compellantes, inter utrosque pacem et amicitiam conciliarunt.

XXII. De nomine Quirites.

C. Pace facta cum Sabinis, nihil obstat, quo minus credamus, etiam hos in civitatem fuisse receptos, et eosdem, pro dote, opes suas cum generis consociasse. *F.* Præter ea, quæ dixisti, plus etiam iis honoris tributum est. *C.* Intelligis, ut credo, quod populus hic ex Romanis et Sabinis collectus, in honorem Sabinorum etiam Quirites fuerint appellati. *F.* Idipsum intelligo, quamquam et alia. *C.* Sed priusquam reliqua commemorares, scire cupiam, an aliquid de notatione nominis Quiritium in promptu habeas, quod dicas? *F.* Habeo. Sed de eo inter historicos non convenit. *C.* Ni fallor, Quirites dicti sunt a *quiris*, quod lingua Sa-

bina hastam significat. *F.* Hoc me non fugit; sed mallet ab urbe, quæ *Cures* appellabatur, et quæ caput Sabinarum urbium erat. *C.* Etiam hoc parva literarum mutatione fieri potuit, quasi pro *Curetes*, dixeris *Quirites*.

XXIII. De curiis et comitiis curiatis.

C. Colloquio superiori dixisti, etiam plures honores Sabinis a Romulo esse habitos. *F.* Memini. Nam etiam triginta curiis, in quas antea populum diviserat, a primoribus raptarum virginum nomina sunt indita. *C.* Curiarum mentionem facis; sed non prius te dimittam, quam et de his aliquid addideris. *F.* Romulus populum in has triginta partes descripsit, quo facilius tantus populus regeretur, et ut omnia in comitiis, id est, publicis conventibus, ordine procederent. *C.* Num inde dicta sunt comitia curiata? *F.* Eam ipsam ob causam. Nam nulla res major acta est, in qua populus non conveniret, et, secundum ordinem curiarum, suffragia ferret.

C. In

C. In hoc fortasse erras. Majores enim res actæ sunt in comitiis centuriatis, id est, in illis conventibus, ubi populus centuriatim suffragia ferebat. *F.* Hoc quidem me non latet, sed tamen non erro. *C.* Ergo age te expedi. *F.* Loquor de temporibus, quibus populus nondum in centurias, sed in curias tantum descriptus erat. *C.* Quis vero eum descripsit in centurias? *F.* Servius Tullius, sextus Regum Romanorum. *C.* Itaque demum inde a Servii temporibus graviores causæ centuriis commissæ sunt? *F.* Ita est, et tunc paucæ, et non adeo magni momenti res curiatis relictæ.

XXIV. De equitum centuriis, de nomine earum.

C. Friderice dilectissime, a curiis Romæ institutis, quorsum superiori colloquio abbrevavimus, revertamur illuc unde digressi sumus. *F.* Velisne itaque, ut enumerem alios honores Sabinis in civitatem receptis a Romulo habitos? *C.* Si non molestum sit, ut id facias, a te peto. *F.* Additus
H 3 itaque

itaque honos est, ut in honorem Regis Tati, una centuria equitum, Titienses fuerit appellata. *C.* Cum hic mentionem feceris centuriarum equitum, etiam de his quædam interrogando, ut supra feci, paululum evagari malim. *F.* Interroga, utcumque lubet. *C.* Tres centurias equitum a Romulo institutas esse non ignoro. Quæ autem nomina reliquarum duarum fuerunt? *F.* Una appellata fuit Ramnenses, altera Luceres. *C.* Num et horum nominum ratio in promptu est? *F.* Illi quidem in honorem Romuli dicti sunt; sed luceres unde dicti, adhuc sub iudice lis est.

XXV. Continuatio, de ordine equitum.

C. Supersunt quædam de equitibus, quæ discere cupiam; et primum quidem, quinam equites sunt dicti? *F.* Priscis temporibus equites erant fere tantum milites, qui equis stipendia mererent. *C.* Quando desierunt stipendia mereri. *F.* Id factum est imprimis ex lege Tiberii Gracchi. *C.* Quid

tunc equites? *F.* Ita exsplenduerunt dignitate, ut ordinem peculiarem Romæ constituerent, et ordo equestris cognominaretur splendidus. *C.* Tangis hic tres ordines, nempe senatorium, equestrem, et plebeium; sed quot equites fecit Romulus? *F.* Trecentos, ut jam supra dixi, et ut ex ipso verbo centuriæ apparet; centuria enim, ut scis, complectitur numerum centenarium. *C.* Atqui multo plures equites temporibus Ciceronis fuisse ex historia apparet. *F.* Eorum numerus jam sub regibus aliquoties multiplicatus est. *C.* Quando? et a Quibus? *F.* Jam ante tempora Tarquinii Prisci, quinti regis Romanorum, nongentos equites fuisse certum est. *C.* Unde hoc colligis? *F.* Quia hic Rex dicitur, duplicato equitum numero, mille et octingentos effecisse. *C.* Octodecim ergo fecerit centurias necesse est. *F.* Minime, nam Attius Navius augur obstitit, quo minus tres centuriæ mutarentur. *C.* Saltem deinde in octodecim centurias divisæ sunt. *F.* Id factum est a Servio Tullio, sexto Romanorum rege, isque numerus centuriarum perpetuus mansit, licet ipsi

equites immensam in multitudinem excre-
scerent.

XXVI. De numero Senatus.

C. Romulus Sabinis in civitatem receptis
nominum verborumque honores tantum con-
cessisse videtur, dignitatem autem sibi et Ro-
manis reliquisse. *F.* Quin amplissimo ho-
nore eos mactavit : numerum enim senatori-
um ex iis auxit. *C.* Quot vero ex iis ad-
didit Senatui ? *F.* Centum ; sic ex centum
senatoribus, quos initio legerat, ducenti facti.
C. Num alio etiam argumento probari potest,
initio centum senatores a Romulo lectos esse ?
F. Potest. Nam patricii in memoriam nu-
meri centenarii semper calceos lunatos gere-
bant. *C.* Hoc explica clarius. *F.* In cal-
ceis habebant fibulas lunares, similes formæ
lunæ dimidiæ, sive literæ C, quæ est nota
numeri centenarii. *C.* Quantum quidem
scio, etiam post Romulum auctus est Sena-
tus. *F.* Id factum est variis temporibus ;
primum id fecit Tarquinius Priscus : deinde
Brutus, primus Consul Romanorum, novos
senatores

senatores addidit, ut numerum trecentorum explerent. *C.* Puto, quia numerus senatus, valde imminutus erat. *F.* Ita se res habet. Tarquinius enim superbus, ultimus Regum Romanorum, multos interfecerat. *C.* Senatores a Bruto lecti, etiam peculiare nomen habuisse dicuntur. *F.* Dicebantur Conscripti, quia eos, priscis addendo, conscripserat. *C.* Senatus itaque dicebatur Patres Conscripti, quasi dicas; Patres et Conscripti? *F.* Recte. Patres enim sunt prisci, conscripti autem quos Brutus addiderat. *C.* Sed etiam deinde trecentos illos auctos esse certum est. *F.* Etiam hic numerus, subinde variis temporibus, usque ad sexcentos, et supra, ad mille fere auctus est.

XXVII. De Senatus nomine et officio.

C. Senatum e senibus a Romulo lectum fuisse, ipsa nominis ratio declarat. *F.* Iidemque et Patres dicti sunt. *C.* Eandem videtur ob causam, scilicet ob ætatem. *F.* Fortassis hoc non inepte dicis, nisi Patres dicti

dicti sunt, propter auctoritatem, et officium.

C. Hoc dicis: nomine Patrum cives admonitos esse, ut senatum, tanquam parentes, revererentur; ipsum senatum autem, ut civium, tanquam liberorum, curam gereret.

F. Hoc verosimillimum puto. *C.* Qui vero sunt Patricii?

F. Patricii nominantur progenies Senatorum. *C.* Voluitne Romulus, ut tantum ex ordine patricio novi senatores legerentur?

F. Sic voluit Romulus, quin hæc, consuetudo diu, republica libera, obtinuit. *C.* Cur autem mutata?

F. Equites et plebs, servitute Patrum se premi rati, tandem obtinuerunt, ut cuique civium aditus, ad hunc ordinem pateret. *C.*

Quo consilio Romulus Senatum legit? *F.*

Ut essent, quorum consilio, in rebus dubiis, uteretur. *C.* Dubitari vero possit, an Romulus sapienti consilio senatum e senibus le-

gerit, cum a nonnullis dubitatum fuerit, an senibus respublica sit administranda. *F.* Jam non quærimus, quid alii dubitarint, sed quid viderit Romulus. *C.* Quid vidit in senibus legendis?

F. Nullam civium ætatem otiosam esse voluit; placuit enim ei, ut,

quem-

quemadmodum juvenus, robore virium valens, rempublicam armis; sic seniores, usu rerum callidi et prudentes, eandem consilio juvarent.

XXVIII. De tribubus.

C. Cum de descriptione populi, a Romulo facta, cœperimus, non prætermittamus, si alia quæ est ejus descriptio. *F.* Est adhuc alia, et quidem divisio in tribus. *C.* Tres tribus a Romulo factas esse legi, sed cur tribus dictæ sint, non mihi constat. *F.* Tribus a numero ternario dictæ sunt, utpote populo sic in partes tres diviso. *C.* Jam vero, in triginta centurias diviserat populum, cur addidit tribus? *F.* Singulis tribubus, denas curias assignavit, sive una tribus decem curias complectebatur. *C.* Sed et tribuum numerum auctum esse narrant. *F.* Passim auctæ sunt, usque ad triginta quinque. *C.* Cur autem, liberæ reipublicæ temporibus, tribus divisæ sunt in urbanas, et rusticanas? *F.* Honoris ergo hæc divisio facta est. *C.* Scilicet urbanæ centuriæ honestiores

ores rusticanis? *F.* Hæc ratio quidem pri-
scis temporibus valuit, sed *Q.* Fabius Maxi-
mus, in contrarium rem mutavit; nam in
quatuor tribus urbanas infimam plebem con-
jecit, reliquis triginta et uni rusticanis bonos
cives assignavit. *C.* Cur autem bonos non
honesto nomine urbanarum tribuum dignos
habuit, sed contemptu rusticanorum nomina-
vit? *F.* Quia verbum rusticus apud vete-
res non in contemptu erat: optimus enim
quisque tunc rus colebat; tandem verbo ru-
sticanarum tribuum perpetui laboris admone-
bantur, et ab otio turpi vocabantur.

XXIX. Bella cum Fidenatibus et Vejentibus.

C. Velim nunc audire, num Romulus alia
quoque bella, præter supra commemorata,
gesserit? *F.* Gessit quidem; sed non tam
gravia, quam bellum cum Sabinis fuit. *C.*
Nomina saltem populos, quibuscum illa gesta
fuerint. *F.* Fidenates, Etruriæ populus,
invidia propinquæ urbis, nimium crescentis,
abrepti, agros Romanos depopulati sunt;
ob

ob quem tumultum subitum Romæ vehementer trepidatum est. *C.* Metune latuit in urbe Romulus? *F.* Non. Sed exercitu collecto, hostibus obviam profectus est. *C.* Victusne? *F.* Nec tum victus est; sed fugam simulans, hostes temerariæ in Romanos irruentes, in ipsam eorum urbem insectus, facile vicit. *C.* Narratur etiam bellum cum Vejentibus. *F.* Vejentes quasi contagione finitimi belli Fidenatium tacti; Fidenates, consanguineos suos, victos, bello, ulcisci decreverunt. *C.* Num et horum urbs capta est? *F.* Romulus quidem victoria eos in urbem eorum compulit, sed obsidione urbis, satis munitæ, abstinuit. *C.* Atqui tamen pacem cum iis conciliavit. *F.* Satis habuit, iis petentibus pacem concedere.

XXX. De lictoribus.

C. Qua arte autem effecit Romulus, ut populum agrestem et rudem in obsequium sui pertraheret? *F.* Primum id effecit, re publica sapienter ordinanda, et, ut jam audivisti,

divisti, in suas partes describenda. *C.* Quare porro? *F.* Dum se augustiorem cæteris fecit, cum alio habitu, tum etiam, assumtis quibusdam imperii insignibus. *C.* Callide hoc excogitavit, quippe externa specie nil ad imperitorum oculos perstringendos efficacius. *F.* Maxime autem se venerabilem reddidit, assumtis duodecim lictoribus. *C.* Cum verbum lictoris, in aliis linguis, non facile habeat, quod ei respondeat, velim et hoc mihi explices. *F.* Lictores erant ministri publici regis, et post ejectos reges, consulum et aliorum magistratum. *C.* Cur autem numero decem assumfit? Num forte in memoriam avium, quæ ei augurio regnum portenderant? *F.* Sic quidem nonnulli tradunt; sed verius judicant, qui ab Etruscis arcessitum esse hunc numerum dicunt. *C.* Unde autem reges Etruscorum duodecim lictores habebant? *F.* Etrusci in duodecim populos erant divisi; horum singuli, regi, quem communi consilio creaverant, singulos lictores dederunt.

XXXI. De officio lictorum.

C. De lictoribus sermonem nostrum nondum finiri posse credo, quod eorum officia non enumerasti. *F.* Officia lictorum hæc

potissimum erant: Regi, sive Magistratui præire; iisdem submovere; fores pulsare; fasces præferre; animadvertere, sive noxios punire. *C.* Quid primum, atque ultimum

genus officii velit, plane intelligo; sed quid est submovere? *F.* Submovere dicitur lic-

tor, quia monere solebat obvios, ut Regi sive Magistratui, in publico incedenti, e via decederent. *C.* Asperum sane populo hoc

lictorum imperium visum fuerit. *F.* Miti-

gabatur blanditiis et civilitate verborum lictoris, dicentis: Si vobis videtur, discedite Quirites. *C.* Horridus forte sonus fuerit

duodecim lictorum, hæc verba simul proclamantium. *F.* Non omnes lictores hæc

verba proferebant, sed tantum is, qui ordine primus incedebat. *C.* Qui autem ordo

illorum erat? *F.* Non juxta se collocati, sed unus post alterum una serie gradiebantur.

XXXII. Con-

XXXII. Continuatio.

C. Mi Friderice, si non displicet, perge-
mus de officiis lictorum, et quidem nunc
de forium pulsatione. *F.* Lictor pulsabat
fascibus domum eam, quam ingressurus erat
rex, sive magistratus. *C.* Nimirum, ut
qui intus essent, resciscerent, magistratum
adesse? *F.* Sic est. Forte et alia de licto-
ribus scire cupis. *C.* Unum tantum id est,
nempe de fascibus. *F.* Hi erant fasciculi
virgarum seu baculorum colligati, cum se-
curi. *C.* Quorsum hi præferebantur? *F.*
Ut indicaretur, regi sive magistratui jus ani-
madvertendi in cives esse. *C.* Verum e-
nim vero in republica libera fasces, sine se-
curibus, præferebantur. *F.* Recte; Secu-
res statim ab initio a Valerio Poplicola Con-
sule sublatae sunt, ut regium terrorem populo
eximeret. *C.* Nemone tunc usus est secu-
ribus? *F.* Nemo in urbe, præter dicta-
tores, quibus erant viginti quatuor fasces,
cum securibus.

XXXIII. De morte Romuli.

C. De vita et rebus gestis Romuli sufficiant illa, quæ antea collocuti sumus; adde etiam quædam de morte ejus. *F.* Cum triginta et septem annos regnasset, et concionem ad populum haberet, subito evanuit.

C. Populone sentiente hoc factum est? *F.*

Quo minus populus sentiret, solem defecisse, et subitam tempestatem, tam denso nimbo, regem operuisse narrant, ut ejus conspectum abstulerit. *C.* Quorsum Rex aufugerat?

F. Qui proximi steterant, eum sublimem in cælum raptum esse perhibebant. *C.* Credat

Judæus Appella non ego. *F.* Majorem fidem merentur, qui eum, quod nimis auram populi captaret, et ingenio aspero esset, orta seditione, a Patribus discerptum esse tradunt.

C. Suspiciatusne est populus hanc cædem?

F. Suspiciatus quidem, sed ut eorum animos senatus leniret, suppositus est testis, qui eos fabula luderet. *C.* Quis ille testis fuit?

F. Senator quidam Julius Proculus, qui Romulum a se ad Deos augusta for. a abire

visum esse testaretur, eumque sibi ad populum mandata dedisse, in cœlo eum vocari Quirinum.

XXXIV. De Secundo Rege Numa Pompilio.

C. Mortuo Romulo quæ conditio, et qui status urbis Romæ fuit? *F.* Quia non conveniebat de novo rege creando, annum interregnum fuit. *C.* Quis reipublicæ gubernacula in interregno tenebat? *F.* Denique senatores, singulis quinque diebus, per vices civitati præerant. *C.* Quem tandem regem creabant? *F.* Numam Pompilium e Sabinis, inclitum ob religionem et iustitiam. *C.* Quæ bella hic gessit? *F.* Nullum omnino bellum gessit, sed non minus quam Romulus, regno utilis, dum varias leges scripsit, et imprimis religiones ordinavit. *C.* Sic providentia divina factum, ut, dum Romulus populum, bellis perpetuis, nimis agrestem reddidisset, hic ferocem populum sacris et legibus emolliret. *F.* Itaque præter Vestæ sacra, varios sacerdotes constituit, templa

pla ædificavit, in his et templum Jani, pacis et belli pignus. *C.* Cur hoc templum pacis et belli pignus nominas? *F.* Quia Janum pacis et belli custodem credebant, et ipsum templum tempore pacis claudebant, belli apertum habebant. *C.* Cum Romani multa bella gesserint, videtur hoc templum raro fuisse clausum. *F.* Ter tantum usque ad Augustum; ipse autem Augustus etiam ter clausit. *C.* Præterea et annum ordinasse fertur. *F.* Annum, qui ante decem mensium erat, in duodecim menses divisit, addens Januarium et Februarium. *C.* Incredible videtur Romanos, bello assuetos, tam facile legibus ejus paruisse. *F.* Ut hoc fieret, utebatur rudis populi superstitione, quippe se omnia a Dea quadam, nomine Egeria, edoctum esse dictitabat. *C.* Quamdiu regnavit Numa? *F.* Triginta quatuor annos.

XXXV. De Tertio Rege Tullo Hostilio.

C. Quæ tertii Regis Tullii Hostilii sunt laudes? *F.* Prima ejus laus est continen-

tiæ; nam agrum regium pauperibus divisit, privato patrimonio contentus. *C.* Suntne et ejus laudes bellicæ? *F.* Sunt; nam disciplinam militarem condidit, et ipse bella gessit. *C.* Cum quibus? *F.* Præterea quod Sabinos vicit, diuturnum bellum ei fuit cum Albanis, licet Romanorum parentibus, et consanguineis; in quo ab utraque parte multi cæsi sunt. *C.* Qui exitus belli fuit? *F.* Ne mutuis cædibus se attererent, convenit inter eos, ut pauci ab utraque parte electi debellarent. *C.* Horum nomina nunc recorder; scilicet e partibus Romanorum erant tres fratres Horatii, Albanorum vero tres Curiatii, iidemque fratres. *F.* Hi tres Curiatii ab uno Horatio sunt victi, et cæsi. *C.* Mirum dictu! ipsam pugnam enarra. *F.* Acri pugna commissa, omnes tres Curiatii vulnerantur, duo Horatii interficiuntur. *C.* Crediderim Horatium superstitem facile a tribus esse victum. *F.* Immo Horatius, fugam simulans, Curiatios, ut quis propter vulnera poterat impari celeritate sequi, unum post alterum interfecit, et Romanis victoriam tradidit. *C.* Num Albani in fide
man-

manferunt? *F.* Rebellarunt, ad eosque Fidenates, a Romanis, ipso pugnae tempore, transfugere conati sunt. *C.* Acrius itaque bellum cum hoste geminato instabat. *F.* Calide tamen Rex se explicuit; ne enim sui animos abjicerent, clara voce, ut Albani audire possent, clamavit, Fidenates suo jussu ad hostes transiisse. *C.* Quid porro? *F.* Albani arbitrati transfugas hostes esse, telis in eos missis, facile timidos confecerunt, quo facto ipsi Albani a Romanis sunt victi, et rex illorum crudeli supplicio affectus. *C.* Num etiam in Albanos ipsos saevitum est? *F.* Tullus quidem urbem eorum diruit, sed ipsos civitate donavit, jisque montem Caelium, quem urbi addidit, habitandum dedit. *C.* Quot annos Tullus Hostilius regnavit? *F.* Post annos triginta duos, igne sacro, cum regia conflagravit. *C.* Quem nominas ignem sacrum? *F.* Jovi sacrificia facturus Rex, sacris non rite procuratis, sive fulmine ictus, sive igne ad sacrificia excitato, absumtus esse dicitur!

XXXVI. De quarto Rege Anco Martio.

F. Quartus Rex Romanorum fuit Ancus Martius, Numæ ex filia nepos. *C.* Primum bella ejus consideremus. *F.* Latinos vicit, victis Aventinum montem dedit, eoque urbem auxit. *C.* Sed et montem Janiculum, trans Tiberim situm, urbi ponte adjunxit. *F.* Hoc non fecit inopia loci, sed ne aliquando hostibus arx esset. *C.* Num alia monumenta reliquit? *F.* Ad ostium Tiberis coloniam misit, quæ fuerunt initia civitatis Ostiæ, et portus illius celeberrimi, qui posteris temporibus receptaculum fuit opum totius orbis terrarum. *C.* Hunc regem etiam jus feciale constituisse legi; tunc vero tenes adhuc, qui fuerint feciales? *F.* Feciales fuerunt legati Romanorum, missi, ut res injuste ablatas ab hostibus repeterent, et bellum indicerent. *C.* In quo autem consistit jus feciale? *F.* Jus feciale complectitur formulas et ritus, quibus feciales uterentur. *C.* Quando hic rex mortuus est? *F.* Anno regni vigesimo quarto.

XXXVII.

XXXVII. De quinto Rege Tarquinio Prisco.

C. Quinti Romanorum Regis Tarquinii Prisci patrem mercatorem divitem, natione Græcum fuisse dicunt. *F.* Fuit Græcus, sed in Etruriæ urbem ad Tarquinos demigravit, unde et filius ejus Romæ Tarquinius dictus est. *C.* Quo vero casu accidit ut Tarquinius Romam veniret? *F.* Quia in Etruria, ut peregrinus, spernebatur, stimulante imprimis uxore, Tanquile, divitiis superba, et altius emergendi cupida, Etruscis relictis, Romam fortunas suas contulit. *C.* Quid porro? *F.* In itinere, prope portam Romæ, aquila ex ære delapsa, pileum ejus secum in sublime abstulit, sed relapsa iterum, capiti ejus imposuit. *C.* Cur hoc narras? *F.* Quia uxor ejus, utpote nata in Etruscis, quæ gens est prodigiorum peritissima, felicissima quæque his portendi dixit. *C.* Missis ridiculis superstitionibus, siue improbis veterum mendaciis, scire velim, num æque contemptus Romæ fuerit, atque in Etruscis. *F.* Mi-

nime; quin, quod erat moribus Græcis et eleganti ingenio, apud regem Ancum Martium tantum gratia valuit, ut moriens Rex eum tutorem liberorum suorum testamento scriberet. *C.* Quibus vero artibus populum

sibi ita devinxit, ut eum regem crearent?

F. Etiam hoc effecit elegantia vitæ, divitiis et liberalitate, partim et calliditate, et hic primus ambitu et artibus malis regnum petiisse dicitur. *C.* Quæ sunt illæ artes?

F. Cum comitia regi creando fierent, Ancus liberos venatum ablegavit, ne sibi forte impedimento essent.

XXXVIII. Continuatio.

C. Bella Tarquinii quæ nosti? *F.* Vicit Latinos, Sabinos et Etruscos, et primus triumphans in urbem ingressus est. *C.* Sed

hominem elegantis ingenii, inprimis pace clarum fuisse et rempublicam urbemque varie exornasse verosimile est. *F.* Hoc vere opi-

naris; etenim primum majestatem regiam amplificavit, dum Etrusci victi huic novo Regi suo, ornamenta et habitum suorum re-

gum concedebant. *C.* Qua re porro regnum amplificavit? *F.* Senatum auxit centum senatoribus, qui Patres minorum gentium appellantur, prisci autem illi appellantur Patres majorum gentium. *C.* Cum de Romulo sermonem faceres, dixisti Tarquinium etiam numerum equitum auxisse. *F.* Numerum eorum tantum auxit; nam cum centurias eorum augere vellet, Attius Nanius augur obstitit, qui aves non addicere simulavit. *C.* Regem auguri obtemperasse? *F.* Augur artem suam miraculo confirmavit. *C.* Id audire cupio. *F.* Rex experturus, num ars auguris vana esset, interrogavit eum, Fierine potest id, quod ego cogito; augur respondit, fieri potest. Rex deinde dixit, Ego cogitabam cotem novacula secare; augur statim cotem novacula secuit. *C.* Rex vel deceptus superstitiose paruit, vel res fabulis annumeranda est.

XXXIX. Continuatio.

C. Magnifica Tarquinii Prisci laudantur ædificia. *F.* Et vere laudantur: nam Capitol-

pitoliū arcem Romanorum inchoavit, et muro lapideo urbem circumdedit. *C.* Cum Circum maximum etiam ædificasse dicatur, enarra quid sit Circus maximus. *F.* Circus maximus est spatium oblongum, septis inclusum, ut ibi fierent ludi, imprimis equestres, cum alii, tum ii, qui ludi maximi, seu Romani dicuntur, iidemque celebrati in honorem Deorum magnorum, Jovis, Junonis et Minervæ. *C.* Nihil de cloacis ab eodem ædificatis addis. *F.* Cloacæ erant illa moles admiranda, et opus apud posteros semper maximopere deprædicatum, quo sub terra omnis aquæ colluvies in Tiberim deducebatur. *C.* Quem vitæ exitum habuit? *F.* A liberis Anci Martii, regnum sibi præreptum quærentibus, per immisos percussores interfectus est, cum annos triginta octo regnasset.

XL. De Sexto Rege Servio Tullio.

C. Sexti Romanorum Regis, Servii Tullii, nomen videtur dictum esse a servitute. *F.* Saltem hic natus est matre, nisi serva, captiva tamen ancilla, in familia Tarquinii Prisci.

ci. *C.* Narra et de hoc prodigium, futuræ magnitudinis prænuncium. *F.* Fama est, pueri dormientis caput ita exarsisse, ut nonnulli, ad restinguendum ignem, petitori aquam currerent. *C.* Num aqua restinxerunt incendium? *F.* Tanaquil uxor regis hoc prohibuit, eumque lumen patriæ futurum dixit. *C.* Quibus gradibus ad fastigium regium ascendit? *F.* Tanaquil, ob ingenium egregium artibus liberalibus eum erudiendum curavit, atque filiam suam ei in matrimonium dedit. *C.* At ultra servitutem videtur, Romanos captivæ filium regem creasse, cum superessent filii regii. *F.* Dolus Tanaquilis, singulari amore erga generum abreptæ, id effecit. *C.* Quid machinata? *F.* Occiso Tarquinio marito, Tanaquil cædem populo clam habet, maritum tantum vulneratum esse dixit, vulnere non lethali, et spem salutis ostendi. *C.* Quid porro? *F.* Interim, inquit Tanaquil, rex æger jubet ut, dum convalescat, genero Servio Tullio, regis nomine pareatis. *C.* Sic facillime, juste imperando, populum sibi po-

tuit conciliare, ut, postquam mors regis innotuit, eum regem salutarent.

XLI. Continuatio.

C. In Servii rebus gestis quoque initium faciamus ab ejus bellis. *F.* Et si Veientes et Etruscos vicit, præclariora tamen ejus extant pacis monumenta. *C.* Puto, quod tres montes Quirinalem, Viminalem, et Esquilinum urbi adjecit. *F.* Nec non, cum antea rudi ære uterentur Romani, quod æs primus signavit, cui imagines pecudum insculpi jussit. *C.* Hæc etiam causa videtur cur moneta dicta sit pecunia; sed perge. *F.* Latinos etiam persuadendo eo compulit, ut templum Dianæ Romæ ædificarent. *C.* Quo consilio hoc fecit? *F.* Callido sane, ad exemplum templi Dianæ Ephesiæ, quod templum communiter a multis Asiæ populis conditum, ipsam urbem his populis sanctam fecit. *C.* Sic ergo callide Latinos arcte secum conjunxit, jisque Romam inviolabilem reddidit. *F.* Præcipuum tandem ejus monumentum est, quod censum primus ordinavit.

navit. *C.* Quid vero est census? *F.* Census est descriptio civium in suas classes, secundum divitias. *C.* Quot classes fecit? *F.* Sex; unaquæque divisa erat in centurias. In prima classe erant ditissimi cives, et plurimæ centuriæ. *C.* Quid vero censu spectavit? *F.* Ne improbi cives, ex infima plebe, rempublicam turbarent, sed ut divites et boni plurimum in suffragiis ferendis valerent. *C.* Quot civium capita tunc sunt censa? *F.* Octoginta quatuor millia. *C.* Objite Servius diem suum? *F.* Immo; immisiss percussoribus, a Tarquinio Superbo, quadragésimo quarto regni anno, est interfectus.

XLII. De septimo et ultimo Rege Tarquinio Superbo.

F. Septimus et ultimus Rex Romanorum Tarquinius, Prisci vel filius, vel nepos, ob arrogantiam et crudelitatem superbus est cognominatus. *C.* Ergone et juventutem flagitiose egit? *F.* Regnum nondum adeptus, uxorem suam clam interfecit, Tullia Servii filia stimulante, quæ et ipsa maritum
suum,

suum, fratrem Tarquinii superbi, e medio sustulit. *C.* Cur vero ex composito uterque conjuges occiderunt? *F.* Ut uterque, morum crudelitate simillimi, conjugium contraherent. *C.* Idemne Tarquinius etiam scelere rapuit regnum? *F.* Id quoque factum, eadem Tullia instigante; nam licet id ante sæpe frustra conatus fuerit, tandem tamen in ipso foro cædem peregit. *C.* Populone spectante? *F.* Ita factum. Nam in foro, in regia sella, confedit, Servium Tullium multa apud populum criminatus, intervenientem Regem ipsum de gradibus dejecit, deinde fugientem, per subornatos domo prohibuit, et interfici curavit. *C.* Quid Tullia egregia fecit? *F.* Nimio gaudio elata, prima maritum regem salutavit, patrem interfectum contumeliâ affecit. *C.* Hoccine ausa? *F.* Ausa est; quippe carpento in foro invec̃ta, forte ad cruentum patris cadaver equos deflexit, et aurigam equos, regis interfecti reverentia, inhibentem increpuit, carpento super patrem invehī jussit, ejus membra dilaceravit.

XLIII. Continuatio.

C. Quibus sceleribus regnum sibi firmavit? *F.* Ut alia omittam; multos Senatores, Servio faventes interfecit; in populum sævjit; et corpus semper armatis sepsit. *C.* Quæ foris ab eo gesta sunt? *F.* Vicit Volscos, et multa Latinorum oppida; præsertim autem Gabios dolo malo cepit. *C.* Credo quod vi non posset. *F.* Ex composito Sextum Tarquinium vulneravit, qui, pro transfuga, in urbem Gabios venit, inimicitias suas cum patre narrat, multisque simulatæ fidei speciminibus effecit, ut ei imperium urbis Gabiorum traderetur. *C.* Quid postea? *F.* Mittit ad patrem, nuntiarique jussit: urbis imperium penes se esse, et quid faciendum sibi sit, consulit. *C.* Quid pater respondit? *F.* Nihil omnino, quia legatum fidei dubiæ putabat; sed tacitus in horto ambulans, summa eminentium papaverum capita decutit. *C.* Incertus sane fuit hoc responso filius. *F.* Diu se torquet, sed tandem conjectura mentem patris assequitur;
nam

nam procures civitatis interfecit, et facile urbem patri tradidit, ex cujus manubiis Capitolium ædificavit. *C.* Ne reticeas prodigium hic oblatum. *F.* Dum terram erunt, caput humanum inventum est, quod Romam caput orbis terrarum, per alia capita decisa, futurum interpretati sunt. *C.* Ridicule!

XLIV. Continuatio.

C. Quo scelere regno dejectus est Tarquinius superbus. *F.* Scelere filii Sexti Tarquinii, qui, dum Ardea a Romanis obsidetur, clam aliis Romam profectus, Lucretiæ, uxoris Tarquinii Collatini, pudicitiam violavit. *C.* Invita Lucretia hoc factum esse certum est. *F.* Hæc virum et L. Junium Brutum e castris revocari jussit, et pudore læsæ pudicitiae se ferro trajecit. *C.* Quid conjux et Brutus? *F.* Cruentum ferrum in foro populo ostendunt, et facillime efficiunt, ut Tarquiniis regnum abrogaretur, et in exilium ejicerentur. *C.* Sed cum rege erat exercitus. *F.* Celerrime, priusquam
Rex

Rex resciscere posset, quid Romæ gestum esset, Brutus in castra rediit, eademque ab exercitu impetravit. *C.* Num regnum recipere conatus est Tarquinius? *F.* Plus vice simplici tentavit; sed semper fugatus, in exilio mortuus est, ejusque ager Marti consecratus, qui deinde campus Martius fuit nominatus. *C.* Penes quem deinde imperium urbis erat? *F.* Penes Consules et reliquos magistratus. *C.* Quo anno ejectus est Tarquinius? *F.* Anno regni vigesimo quinto.

1860
22 JUL 60
1860

A
P A T T E R N
OF THE
FOUR CONJUGATIONS
OF
REGULAR VERBS.

FOUR LATIN CONJUGATIONS.

PATTERN of the FIRST CONJUGATION.

A verb has four principal parts. Am-o, amāv-i, amāt-um, am-āre, *to love*.

I. Am-o, am-ābam, am-ābo, am-a, am-āto, am-em, am-ārem, am-āre, am-andi, am-ando, am-andum, am-ans.

II. Amav-i, amav-eram, amav-erim, amav-issem, amav-ero, amav-isse.

III. Amāt-um, amāt-u, amat-urus, amat-urum esse.

INDICATIVE MOOD.

TENSES.	ACTIVE VOICE.		PASSIVE VOICE.	
	Am-o,	<i>do.</i>	Am-or,	<i>am.</i>
<i>Præsent.</i>	Am-ābam,	<i>did.</i>	Am-abar,	<i>was.</i>
<i>Imperf.</i>	Amāv-i,	<i>have.</i>	Amat-us sum vel fui,	<i>have been.</i>
<i>Perfekt.</i>	Amav-eram,	<i>had.</i>	Amat-us eram vel fueram,	<i>had been.</i>
<i>Pluper.</i>	Am-ābo,	<i>shall.</i>	Am-abor,	<i>shall be.</i>
1. <i>Futur.</i>				
2. <i>Futur.</i>				

IMPERATIVE.

Pres. only. Am-a, am-āto, *do thou.* Am-āre, am-ātor, *be thou.*

POTENTIAL.

Present.	Am-em,	may or can.	Am-ar,	may be.
Imper.	Am-arem,	might or could.	Am-ärer,	might be.
Perfect.	Amav-erim,	should have.	Amat-us sim vel fuerim,	might have been.
Pluper.	Amav-issim,	might have.	Amat-us essim vel fuissim,	might have been.
Future.	Amav-ero,	shall have.	Amat-us ero vel fuero,	shall have been.

INFINITIVE.

<i>Perf.</i>	Am-are,	<i>to.</i>	Am-ari,	<i>to be.</i>
<i>Imper.</i>				
<i>Perfect.</i>	Amav-isse,	<i>to have.</i>	Amat-um esse vel fuisse,	<i>to have been.</i>
<i>Pluper.</i>				
<i>Future.</i>	Amat-urum esse,	<i>about to.</i>	Amat-um iri,	<i>to be about to be.</i>
<i>Future.</i>				

P A R T I C I P L E S.

Present.	Am-ans,	Perf.	Amat-us,
<i>Fut. in rus.</i>	Amat-urus,	<i>about to love.</i>	<i>loved, or being loved.</i>
		<i>Fut. in dus.</i>	<i>to be loved.</i>

GERUNDS. Am-andi, *of loving*. Am-ando, *in loving*. Am-andum, *to love*.

SUPINES. Amat-um, to love. Amat-u, to be loved.

PATTERN OF the SECOND CONJUGATION.

Docēo, *to teach*. Docēo, docui, docitum, docēre.

I. Doc-ēo, doc-ebam, doc-ēbo, doc-e doc-ēto, doc-ēam, doc-ērem, doc-ēre, doc-endi, doc-endo, doc-endum, doc-ens.

II. Docu-i, docu-eram, docu-erim, docu-issēm, docu-ero, docu-isse.

III. Docit-um, docit-u, docit-ūrus, docit-urum esse.

INDICATIVE MOOD.

TENSES.	ACTIVE VOICE.	PASSIVE VOICE.
<i>Present.</i>	Doc-eo,	Doc-eor,
<i>Imper.</i>	Doc-ebam,	Doc-ebar,
<i>Perfect.</i>	Docu-i,	Docit-us sum vel fui,
<i>Pluperf.</i>	Docu-eram,	Docit-us eram vel fueram,
1. <i>Future.</i>	Doc-ebo,	Doc-ēbor,
2. <i>Future.</i>	Docu-ero,	

am.

was.

have been.

had been.

shall be.

IMPERATIVE.

Pres. only. Doc-e, doc-eto, *do thou.*

Doc-ere, doc-etor, *be thou.*

P O T E N T I A L.

<i>Present.</i>	Doc-eam,	may or can.	Doc-ear,	may be.
<i>Imper.</i>	Doc-erem,	might or could.	Doc-erer,	might be.
<i>Perfect.</i>	Docu-erim,	should have.	Doc-t-us sim vel fuerim,	might have been.
<i>Pluperf.</i>	Docu-issem,	might have.	Doc-t-us essem vel fuisset,	might have been.
<i>Future.</i>	Docu-ero,	shall have.	Doc-t-us ero vel fuero,	shall have been.

I N F I N I T I V E.

<i>Pres.</i>	Doc-ere,	to.	Doc-eri,	to be.
<i>Imper.</i>	Docu-isse,	to have.	Doc-t-um esse vel fuisse,	to have been.
<i>Pres.</i>	Doc-tu-rum esse,	about to.	Doc-t-um iri,	to be about to be.

P A R T I C I P L E S.

<i>Present.</i>	Doc-ens,	teaching.	<i>Pres.</i>	Doc-t-us,	taught, or being taught.
<i>Fut. in rus.</i>	Doc-tu-rus,	about to teach.	<i>Fut. in dus.</i>	Doc-endus,	to be taught.

GERUNDS. Doc-endo, of teaching. Doc-endo, in teaching. Doc-endum, to teach.

SUPINES. Doc-tum, to teach. Doc-tu, to be taught.

PATTERN of the THIRD CONJUGATION.

- I. Leg-o, leg-ēbam, leg-am, leg-e, leg-ŭto, leg-am, leg-erem, leg-ēre, leg-endi, leg-endo, leg-endum, leg-ens.
- II. Leg-i, leg-eram, leg-erim, leg-issēm, leg-ero, leg-isse.
- III. Lect-um, lect-u, lect-urus, lect-urum esse.

INDICATIVE MOOD.

TENSES.	ACTIVE VOICE.	PASSIVE VOICE.
<i>Present.</i>	Leg-o,	Leg-or,
<i>Imperf.</i>	Leg-ēbam,	Leg-ebar,
<i>Perfct.</i>	Leg-i,	Lect-us sum vel fui,
<i>Pluperf.</i>	Leg-eram,	Lect-us eram vel fueram,
<i>1. Future.</i>	Leg-am,	Leg-ar,
<i>2. Future.</i>	Leg-ero,	Leg-er, shall be.

IMPERATIVE.

Present only. Leg-e, leg-ŭto, do thou. Leg-ere, leg-itor, be thou.

P O T E N T I A L.

<i>Present.</i>	Leg-am,	may or can.	Leg-ar,	may be.
<i>Imperf.</i>	Leg-erem,	might or could.	Leg-ärer,	might be.
<i>Perf.æ.</i>	Leg-erim,	should have.	Lect-us sim vel fuerim,	might have been.
<i>Pluperf.</i>	Leg-issem,	might have.	Lect-us essem vel fuisset,	might have been.
<i>Future.</i>	Leg-ero,	shall have.	Lect-us ero vel fuero,	shall have been.

I N F I N I T I V E.

<i>Present.</i>	Leg-ere,	to.	Leg-i,	to be.
<i>Imperf.</i>	Leg-isse,	to have.	Lect-um esse vel fuisse,	to have been.
<i>Perf.æ.</i>	Lect-urum esse,	about to.	Lect-um iri,	to be about to be.

P A R T I C I P L E S.

<i>Present.</i>	Leg-ens,	reading.	Perf.æ.	Lect-us,	read, or being read.
<i>Future in rus.</i>	Lect-urus,	about to read.	Future in dus.	Lect-endus,	to be read.

GERUNDS. Leg-endo, of reading. Leg-endo, in reading. Leg-endum, to read.

SUPINES, Lect-um, to read. Lect-u, to be read.

P A T T E R N of the F O U R T H C O N J U G A T I O N.

I. Aud-io, aud-iebam, aud-iam, aud-i, aud-ito, aud-iam, aud-irem, aud-ire, aud-iendi, aud-iendo, aud-iendum, aud-iens.

II. Audiv-i, audiv-eram, audiv-erim, audiv-issem, audiv-ero, audiv-isse.

III. Aud-it-um, aud-it-u, aud-it-urus, aud-it-urum esse.

I N D I C A T I V E M O O D.

TENSES.	ACTIVE VOICE.	PASSIVE VOICE.
<i>Present.</i>	Aud-io,	Aud-ior,
<i>Imperf.</i>	Aud-iebam,	Aud-iebar,
<i>Perfct.</i>	Audi-vi	Audit-us sum vel fui,
<i>Pluperf.</i>	Audiv-eram,	Audit-us eram vel fueram,
1. <i>Future.</i>	Aud-iam	Aud-iar,
2. <i>Futurs.</i>	Aud-ivero,	Aud-iam,
		<i>shall be.</i>

I M P E R A T I V E.

Present only. Aud-i, aud-ito, *do thou.* Aud-ire, aud-itor, *be thou.*

P O T E N T I A L.

<i>Present.</i>	Aud-iam,	may or can.	Aud-iar	may be.
<i>Imperf.</i>	Aud-irem,	might or could.	Aud-irer,	might be.
<i>Perfect.</i>	Audi-verim,	should have.	Audit-us sim vel fuerim,	might have been.
<i>Pluperf.</i>	Audiv-issim,	might have.	Audit-us essem vel fuissim,	might have been.
<i>Future.</i>	Audiv-ero,	shall have.	Audit-us ero vel fuero,	shall have been.

I N F I N I T I V E.

<i>Present.</i>	Aud-ire,	to.	Aud-iri,	to be.
<i>Imperf.</i>				
<i>Perfect.</i>	Audiv-isse,	to have.	Audit-um esse vel fuisse,	to have been.
<i>Pluperf.</i>				
<i>Future.</i>	Audit-um esse,	about to.	Audit-um iri,	to be about to be.
<i>Imperf.</i>				

P A R T I C I P L E S.

<i>Present.</i>	Audi-ens,	bearing.	Perfect.	Audit-us,	heard, or being heard.
<i>Fut. in rus.</i>	Audit-urus,	about to bear.	Fut. in dus.	Audien-dus,	to be heard.

GERUNDS. Aud-iendi, of bearing. Aud-iendo, in bearing. Aud-iendum, to bear.

SUPINES. Audit-um, to bear. Audit-u, to be heard.

THE
SUBSTANCE and SPIRIT
OF THE
LATIN SYNTAX.

OF SYNTAX there are two sorts; *viz.* *Agreement*; as that between the Nominative Case and the Verb, in Person; also that between the Substantive and Adjective, in Case, Gender, and Number: — And *Government*, or the power that one word hath to change the state, ending, or case, of another word; as, *The crown of England*, *Corona Angliæ*.

All the Rules of the LATIN SYNTAX may be reduced to these Twelve fundamental Axioms and Rules.

RULE

R U L E I.

Every sentence consists of a *Noun* and a *Verb*: wherefore if the *Verb* be not expressed, it must be understood; as, *Dii meliora*, where the *Verb faciant* is understood.

R U L E II.

Every *Verb* of a finite nature hath before it a *Nominative* expressed or understood; as, *amavi te*, where *ego* is understood; in *aiunt*, *ferunt*, *homines* is understood.

R U L E III.

Every *Verb* of an active signification hath after it an *Accusative Case* expressed or understood; as, *Deum colo*, I worship God; *vivit*, he liveth, where *vitam* is understood.

R U L E IV.

As often as the *Infinitive Mood* comes by itself in a sentence, there must be a *Verb* understood on which it depends; as, *ego illud sedulo negare factum*, where *cepi* is to be understood.

R U L E

R U L E V.

Every Adjective hath its Substantive expressed or understood ; as, *patria*, where *terra* is to be understood ; *triste lupus stabulis*, where *animal* is understood.

R U L E VI.

Every Relative rehearseth after it its antecedent Substantive, with which rehearsed Substantive it agreeth in Number, Case, and Termination of Gender.

Wherefore an Ellipsis is supposed, as often as the Substantive which ought to go before the Relative, and to follow it, either only goes before it, or only follows it ; and a double Ellipsis, where it is expressed neither before nor after it.

As, *Vir sapit qui pauca loquitur*, for *qui vir*.

Populo ut placerent quas fecisset fabulas, for *Populo ut fabulæ placerent quas fabulas fecisset*.

Sunt quos curriculo pulverem Olympicum collegisse juvat, for *Sunt homines quos homines juvat collegisse pulverem Olympicum*.

R U L E

R U L E VII.

As oft as the Genitive Case is set with an Adjective or a Verb, it depends on some Noun understood ; as, *ultimum demicationis*, where *tempus* is understood ; *est regis*, where *officium* is understood ; *accusatur furti*, where *de crimine* is wanting ; *recordor tui*, where *nomen* or *statum* is understood.

R U L E VIII.

Every Verb of the Infinitive Mood hath an Accusative Case before it expressed or understood ; as, *volo me facere* ; or by an Eliipsis, *volo facere*.

R U L E IX.

Every Noun Adjective of the Comparative Degree hath its Positive, to which it is compared, expressed, or understood ; as, *visus est mihi tristior*, sc. *æquo* or *solito* ; *ocys incubuere omnes*, where the word *dicto* is understood.

R U L E X.

Besides the Noun, Verb, and Adjective, there are certain Particles, by which those parts of speech are tied together as it were
2 with

with finews, which when they are expressed, the Syntax is regular, when suppressed, it is figurative; as, *hac non successit, alia aggrediemur via*, where *ergo* or *igitur* is understood; *devenere locos lætos*, where the Preposition *ad* is suppressed.

R U L E XI.

Every Accusative is governed either of a Verb Active, or of a Preposition either expressed or understood; as, *en quatuor aras*, where *video* is understood; *eo spectatum ludos*, where *ad* is wanting; *pridie calendas*, where *ante* is understood; unless, as we said before, it comes before the Infinitive Mood.

R U L E XII.

Every Ablative Case is governed of a Preposition either expressed or understood; as, *Ægypto remeans*, where the Preposition *ab* is understood; *plenus vino*, sc. *de vino*; *doctior cæteris*, sc. *pro cæteris*.

These Maxims are borrowed from Scioppius's Grammar.

An EXAMPLE of the Fifteen primary Rules of Latin Syntax.

P² UER¹ bonus scribit pen⁴sum calamo¹⁰, qui
est penna³ anseris⁵, avis avidæ⁶ graminis,
collecti⁷ ex terra, jucundi⁸ gustui, qui potest
discernere⁹ suave¹⁰ ab acido¹¹, in agro¹², ulla¹³ hora,
quovis¹⁴ fundo, nisi anser sit stultior¹⁵ asino.

*An easy Example of the next Twenty-four principal Rules of Latin Syntax *.*

Q^BUIS^A vicit Darium? Alexander rex ille
Macedoniæ; et fertur eum vicisse^C totum
terrarum orbem^D, quem homines incolunt: at

* *Note*, The Figures and Capital Letters over the Latin words refer to the Rules of Syntax, as they stand in Mr. John Holmes's Latin Grammar.

L

tandem

^E
tandem satagebat rerum in se vincendo, quod
^F
interfuit tanti regis.

^G
Postquam vero potiebatur Persico regno,
^H
reminiscebatur amicorum, sed non fungebatur
^I ^K ^L
officio suo omnibus; nam malefecit Clito,
^M ^O
convivis epulantibus, gladio duobus pedibus
^N ^P
longo, qui constitit talento, tertia hora noctis,
^Q
quod demonstravit se fuisse malo ingenio, ple-
^R ^S ^T
num vino, indignum laude, reum iracundia,
^U ^V
quæ laceſſebat eum ad cædem, priusquam se
^W
dormitum contulerat, ubi si composuisset res
^X ^Y
rebus, non egisset hoc modo, Babylonix, ad
^Z ^Z
quam veniebat a bellicando, causa occurrendi
^Z
legatis, ad pacem componendam.

ADVERTISEMENT.

BOOKS and ESSAYS for the Improvement of Youth.

I. **T**HE Easiest Introduction to the HEBREW LANGUAGE. Octavo, 1s.

II. The Easy Introduction to the Study and Knowledge of the GREEK TESTAMENT, to prepare for the Use of the Rev. Mr. Parkhurst's copious Lexicon, shortly to be published.

III. AN ESSAY for the ADVANCEMENT of LEARNING, by the various Modes of Recreation; prefixed to *An easy Introduction to Mechanics, and other Branches of Philosophy*. By a Fellow of the Royal Society. 12mo.

IV. CARDS of GEOGRAPHY.

V. CARDS of ANCIENT HISTORY.

Shortly will be published,

VI. CARDS of ANCIENT HISTORY; a second Part.

By JOHN RYLAND of Northampton.

Sold by Messrs. DILLY, in the Poultry; and Mr. BOWLES, St. Paul's Church-Yard.

New

New Books Just Published,

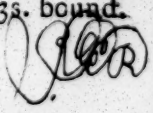
For the Use of Schools and Private Gentlemen.

Printed for EDWARD and CHARLES DILLY, in
the Poultry, London ;

1. **E**NTICK'S NEW SPELLING DICTIONARY; teaching to write and pronounce the English Tongue with Ease and Propriety : In which each Word is accented according to its just and natural Pronunciation ; the Part of Speech is properly distinguished, and the various Senses are ranged in one Line ; with a List of Proper Names of Men and Women. The whole compiled and digested in a Manner entirely new. With a Grammatical Introduction to the English Tongue. A New Edition, greatly enlarged : To which is now added, A List of all the Cities Boroughs, and Market-Towns, in England and Wales ; the Days on which the Markets are held, and how far distant from London in measured miles. Beautifully printed in a Pocket Volume, Price 2s. neatly bound in Red Leather.

2. DR. NUGENT'S NEW POCKET DICTIONARY of the FRENCH and ENGLISH Languages. In Two Parts. 1. French and English. 2. English and French. Containing all Words of general Use, and authorised by the best Writers ; as also distinguishing the several Parts of Speech, with the Gender of Nouns in the French Language. To which are added, The Accents of the English Words, for the Use of Foreigners ; and an Alphabetical List of the most common Christian Names, with their usual Abbreviations. Carefully compiled from the most approved Dictionaries, French and English, particularly from that of the Royal Academy of Paris. 12mo. Pr. 3s. bound.

59

r.
i
l
s
s
r
-
y.
h
:
es
d
l,
ed
e,

v-
es.
th
al
fo
ch
re.
th
a-
es,
m-
es,
he
t

R